

Univerzitet u Beogradu
Terorizam, organizovani kriminal i bezbednost

Master rad
NASILJE KAO METOD DELOVANJA
SICILIJANSKE MAFIJE

Ksenija Lazarević, 43/2013
Mentor: prof.dr Dragan Simeunović

SARŽAJ:

UVOD	2
ETIMOLOGIJA RIJEČI MAFIJA	4
NASTANAK	6
ORGANIZACIJA I BITNE KARAKTERISTIKE	9
4.1. Osnovne karakteristike	10
4.2. Mafija sa aspekta moći	11
4.3. Mafija sa aspekta nasilja	13
4.4. Mafija kao politički subjekt	14
4.5. Organizacija mafijaške porodice	16
4.6. Vrste poslova	18
4.6.1. Iznudivanje	20
4.6.2. Šverc droge	21
4.6.3. Poslovi u javnom sektoru	22
NASILJE KAO METOD DJELOVANJA	23
5.1. Nasilje, agresija, agresivnost	23
5.2. Korijeni agresivnosti	25
5.3. Definicije nasilja	27
5.4. Uzroci nastanka kriminalnog nasilja	28
5.5. Nasilje kao metod djelovanja Sicilijanske mafije	36
5.6. Stvari Koza Nostre – Sudija Falcone	39
5.7. Govor nasilja	46
5.8. Kontinuitet Koza Nostre	50
5.9. Mafija i Evropska Unija (EU)	52
ISTORIJA ANTIMAFIJE	54
6.1. Istorijski korijeni	54
6.2. Antimafija u Italiji danas	54
ZAKLJUČAK	59

Biografija

Završila sam Filozofski Fakultet u Nikšiću (Odsjek za engleski jezik i književnost). Nakon toga sam nastavila obrazovanje na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu na specijalističkim studijama “Terorizam i organizovani kriminal”.

Uporedo sa školovanjem radila sam na prevodilačkim poslovima za engleski i italijanski jezik kao i novinarskim poslovima vezanim za sportska dešavanja u Budvi.

Danas, osim obavljanja redovnih dužnosti na poziciji izvršnog direktora, povremeno obavljam prevodilačke poslove za Sud za prekršaje u Budvi, kao i poslove odnosa sa medijima i komunikaciju između sportskog gimnastičkog saveza Crne Gore (GSCG), Olimpijskog Komiteta i Internacionalnih sportskih organizacija. Živim i radim u Crnoj Gori.

Abstrakt

Osnovni cilj ovog rada je da pomoću sagledavanja unutrašnjih principa, motiva i karakteristika Sicijanske mafije, kroz upoznavanje sa njenim nastankom, razvojem i savremenim oblikom, pokušamo predvidjeti zamke koje se javljaju na putu EU integracija a sa kojima se, sa manje ili više uspjeha, hvata u koštac veliki broj članica EU.

Prelazak na savremene Evropske tokove uključuje i usaglašavanje zakonodavnih normi na svim važnim poljima društvenog života, a donošenje zakonskih okvira koji se odnose na obračunavanje sa kriminalnim radnjama koje je ustoličila organizacija pod nazivom Sicilijanska mafija, ne može se zamisliti bez prethodnog sagledavanja njenih posledica i pojava oblika koji se, zahvaljujući procesu globalizacije proširio van okvira prostora na kojem je nastao.

Kakvi su ti korjeni, iz čega i od koga potiču, kako se dalje razvijala i prenosila ova urođena ili/i stečena “vještina “ upravljanja i organizovanja koju javnost, ne samo talijanski već i međunarodni zakonodavni, pravosudni sistemi pa čak i religiozni krugovi oštro osuđuju u svakom njenom pojavnom obliku, su pitanja neka od pitanja kojima se ovaj rad bavi.

Sicilijanska mafija, kao predmet ovog rada, predstavlja dobar primjer kako ne treba dozvoliti jednoj organizaciji da pusti svoje korijene ili ukoliko se to već dogodilo, kako se i kojim sredstvima boriti protiv nje.

Ključne riječi: Sicilijaska mafija, Koza Nostra, nasilje, antimafija

Abstract

This paper aims to reveal the inner principals, motives and characteristics of the Sicilian maffia from its' begging throuh the development and contemporary form, with an attempt to predict traps along the path of EU integrations, a large number of EU countries had to face as well, with more or less success.

The transition to modern European courses includes harmonization of legal norms in all important areas of social life, and the adoption of the legal framework relating to the confrontation with criminal activities enthroned by the organization called Sicilian Mafia. This

can not be achieved without the consideration of its consequences and manifestations that, thanks to the process of globalization, has spread beyond the area of origin.

Questions reviewed in this paper regard: What these roots are, where and what do they stem from, how this innate or acquired management and organization „skill“ which the public, italian and international legal, juridical and even religious circles harshly condemn in any of its' manifestational forms, deleeped and transmitted.

Sicilian Mafia, as sown in this paper, represents a fine example how not to let one organizarion grow roots and, in case it happened, how and with what means fight it.

Key words: Sicilian Mafia, Cosa Nostra, violence, antimafia

1. UVOD

Koza Nostra je najstarija, najtradicionalnija i najrasprostranjenija manifestacija Sicilijanske Mafije. Četiri Italijanske organizacije Mafijaškog tipa – Sicilijanska Mafija, Kalabrijska ‘Ndrangheta, Napuljska Camorra i Apulja – imaju zajedničke karakteristike ali i specifična individualna obilježja. Sicilijanski klanovi Stidda, Cursoti i Laudan, iako ne pripadaju Koza Nostri, takođe predstavljaju prijetnju bezbjednosti obzirom da se povezuju sa nasilnim kriminalom, uključujući i oružane pljačke.¹

Kakvi su ti korjeni, iz čega i od koga potiču, kako se dalje razvijala i prenosila ova urođena ili/i stečena “vještina “ upravljanja i organizovanja koju javnost, ne samo italijanski već i međunarodni zakonodavni, pravosudni sistemi pa čak i religiozni krugovi oštro osuđuju u svakom njenom pojavnom obliku, pokušaćemo da predstavimo u hronoškom redu, bazirajući se ne toliko na ličnostima koje su na nju imale neosporni uticaj, već na sami princip unutrašnje organizacije, na jedan, samo njoj svojstven, “modus operandi”.

Istorijsko – logički metod² sa elementima deskripcije kroz različite istorijske faze nekog društva ili društvene formacije poslužiće nam za rasvjetljavanje ovog fenomena. Ništa ne možeš razumeti u politici koja je savremena ako ne znaš šta se dešavalo u toj sredini bar dva veka unazad.³ Vraćajući se nazad u prošlost, kroz istoriju, da bi se našli odgovori i uhvatilo u koštac sa današnjim fenomenom Mafije kao okosnice organizovanog kriminaliteta, pokušaćemo sagledati ovaj fenomen posmatrajući ga kroz prizmu nasilja kao metode djelovanja na koji se Mafija oslanja.

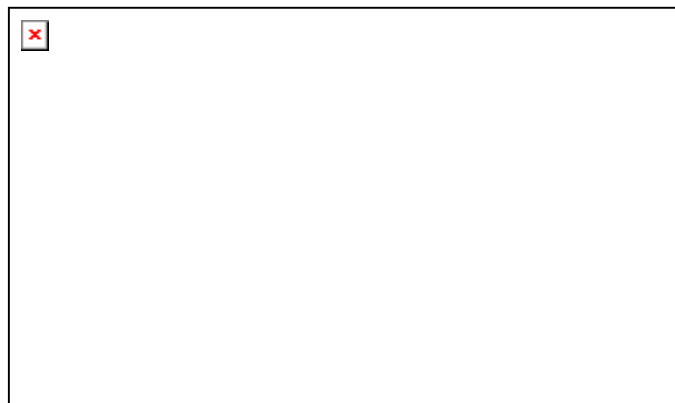
¹ Europol, THREAT ASSESSMENT ITALIAN ORGANISED CRIME, FILE NO: EDOC#667574 v8, The Hague, June 2013, str 3.

² Radovan Pejanović, *Metodi kvalitativnih istraživanja u društveno-ekonomskoj (i agroekonomskoj) nauci*, Letopis naučnih radova: Godina 33, 2009, str. 5 – 18.

³ TV feljton: "Čitam i pitam" - Dragan Simeunović, urednik i autor emisije Josip Babel, petak, 17. Maj 2013, 23:15

Mafija je svakako jedna od najčešćih asocijacija koje stranci danas vezuju za Siciliju. Zbog brojnih filmova, pogotovo američke mafije iz 30-ih i 40-ih godina dvadesetog vijeka, koja je neraskidivo vezana za Siciliju, Mafija je dosegla gotovo kulturni status. Za Sicilijance, međutim, Mafija i svi problemi vezani za nju predstavljaju surovu realnost.

Prekretnica u borbi protiv Mafije počinje 90-tih godina XX vijeka. Ubistva dvojice sudija za borbu protiv Mafije, Giovanni Falcone-a i Paolo Borsellino-a, izazvala su postepeno otkrivanje raširenosti korupcije između države i mafije, i isprovocirala, naposljetku, opoziciju italijanskog stanovništva. Rezultat je bio kraj prve Republike i pojačani naponi u borbi protiv organizovanog kriminala. U tim godinama, istražitelji su na kraju mogli da uhvate neke od glavnih šefova mafije: Toto Riina 1993, Giovanni Brusca 1996 godine, Bernardo Provenzano u 2006 godini i Salvatore Lo Piccolo u 2007. Proglašen je zakon koji je omogućio oduzimanje imovine Mafije, a također je počeo i organizovani otpor stanovništva. "Addio Pizzo" se zove pokret kojem se pridružuje sve više i više hrabrih preduzetnika, trgovaca i potrošača, a predstavlja direktno suprotstavljanje Mafiji. Međutim, to je još uvijek daleko od potpunog poraza Mafije kao jedne strukture i oblika korupcije i dalje previše duboko ukorijenjene.

Ilustracija: Paolo Borsellino i Giovanni Falcone⁴

⁴ tramefilmcinema.altervista.org/wp-content/uploads/2014/11/falcone-borsellino_.jpg (24.08.2015)

2. ETIMOLOGIJA RIJEČI MAFIJA

Pretpostavlja se da riječ mafija može vući svoje jezičke korijene iz svih onih jezika kojima su govorili mnogobrojni osvajači Sicilije. Iz arapskog jezika dolazi riječ *maha*, u prevodu pećina, zatim *mahyas*, što znači ponosan, arogantan *mu'afa* koja znači zaštita i *marfud*, u prevodu odbiti. Na grčkom jeziku riječ *morphe* znači čvrst, žilav ⁵.

Na sicilijanskom dijalektu riječi *mafiusu*, *marfusu* i *mafioso* na sebe preuzimaju značenje arogantan, prepotentan ali isto tako hrabar, zgodan, neustrašiv, onaj koji nije spreman da trpi maltretiranje. U Toskani, na fiorentinskom dijalektu, riječ *maffia* znači bijeda, siromaštvo. U Pijemontu *mafi* je tih ⁶.

Porijeklo riječi mafija mnogi vezuju i za akronime. Viktor Aleksandrov navodi Palermo, 31. mart 1282 godine i uzvik “Morte Alla Francia Italia Anela”⁷, ali okupiti sicilijance i talijane pod nazivom Italija u 13 vijeku više liči na pretpostavku ⁸. U vrijeme oslobođenja Sicilije i ujedinjenja sa Italijom pod vođstvom Garibladija, revolucionar Giuseppe Mazzini okuplja najamnike, *gabelotte*, pod parolom “Mazzini Autorizza Furti, Incendi, Avelenamenti”⁹.

Pripadnicima mafije možda je najdraža romantična storija vezana za borbu protiv Anžujaca iz Francuske kada je na hiljade francuskih vojnika ubijenjeno zbog sumlje da je jedan silovao djevojku sa Sicilije na dan njenog vjenčanja, a slogan *mafia* postao je ratni poklič po kricima majke silovane djevojke koja je išla ulicama grada plačući i uzvikujući *ma fia, ma fia*, “moja ćerka, moja ćerka”¹⁰.

⁵ Dorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 135.

⁶ Ibidem

⁷ (prevod: Smrt Francuskoj Italija Uzvikuje)

⁸ Viktor Aleksandrov, *Mafija podzemlje sveta*, Beograd, Beogradski izdavački grafički zavod, 1972, str.17.

⁹ (prevod: Mazzini dozvoljava krađe, paljevine, trovanja)

¹⁰ Milan Vidojević, *Mafia*, Beograd, Liber 38, 2003, str. 7.

Riječ *mafioso* po prvi put biva javno ispisana u nazivu komedije "*I mafiosi della Vicaria*" godine 1860. Tu su *mafiosi* zatvorenici koji uživaju najveći ugled u jednom zatvoru. Godine 1865. ovaj termin biva korišten za koncept delikventa, a već 1875. skoro svi evropski jezici poznaju koncept *mafia*.¹¹

Jednako iznenađuje i činjenica da je pojam mafija snagama reda skoro nepoznat sve do kraja 1965 godine, a da je do kriminalizacije mafijaške organizacije došlo tek 1982. Jedan oblik moći, koji je sadržan u formiranju jedne preduzetničke kulture koja je sve manje nezakonita po svojoj formi a sve više nezakonita po svojoj suštini, koja vrši uticaj na slobodno tržište sa razornim efektima po tržišnu konkurenciju, tržište rada, i zaduživanje¹².

Na našem jeziku ustaljen je termin mafija-mafijaš. Etimološko proučavanje termina Mafija ide u pravcu arapskog, grčkog i italijanskog jezika. Stoga, imajući u vidu i burnu osvajačku istoriju našeg podneblja i bogatstvo sinonima koji su uticaj različitih kultura i religija, fonetska podudarnost riječi „mafioso“ sa turcizmom „mufljuz“ upućuje na činjenicu da je jezičko nasleđe još uvijek neiscrpan izvor istraživanja. Na lingvistima je dalje da prouče da li i kakva je veza termina „mufljuz“¹³ i „mafioso“, čije je značenje većini govornika poznato a vezuje se za osobu koja se na nečastan način bavi nekim poslom. Obzirom da je do nas izraz „mufljuz“ stigao kao turcizam, može biti nagovještaj da je, usled geografske, kao i drugih povezanosti, u turski jezik ušao preko arapskog.

Neuhvatljivost i nedokučivost tačnog porijekla i etimologije riječi Mafija ipak ne stoji na putu demistifikacije i otkrivanja svih tajni vezanih za ovaj negativan fenomen.

¹¹ Verena Hable, *Le Donne e la Mafia*, http://www.memoteca.it/upload/dl/Mafie_e_Legalit%E0/Le_origini_della_mafia.pdf (04.09.2013.)

¹² Ignazio Gibilaro, Claudio Marcucci, *La Criminalita organizzata si stampo mafioso, Evoluzione del fenomeno e degli strumenti di contrasto*, Lido di Ostia, 2005.

¹³ Propao čovek, bankroter, trgovac pod stečajem; bitanga, propalica (turcizam)

3. NASTANAK

Nastanak Mafije,¹⁴ prema Džonu Dikiju, američkom autoru romana “*Koza Nostra; istorija sicilijanske mafije*”, otpočinje rođenjem italijanske države to jest osvajanjem Palerma 07. 06. 1860 godine, nakon čega je ova teritorija pripojena novonastaloj kraljevini Italiji¹⁵

Još iz vremena starog Rima planinski djelovi Sicilije bili su ogromna imanja pod žitaricama. Sicilija je zato i prozvana žitnicom starog Rima. Od devetog vijeka Arapi donose kulturu gajenja južnog voća i nove tehnike navodnjavanja na sjevernom i istočnom dijelu ostrva. Mafija se razvila tamo gdje je bilo koncentrisano njeno bogatstvo, biznis i izvoz, u modernom kapitalističkom priobalju, blizu idiličnih zasada narandža i limunova u neposrednoj blizini Palerma. Poseban problem na Siciliji vlasti su imale sa naplatom poreza. Ovaj period najbolje su istražili Leopoldo Franchetti i Sidney Sonnino i detaljno opisali u svom izvještaju *Sicilija 1876, Politički i administrativni uslovi na Siciliji*¹⁶.

Ilustracija: Leopoldo Franchetti i Sidney Sonnino

¹⁴ Napisana početnim velikim slovom riječ Mafija označava sicilijansku mafiju, malim slovom mafija označava sve organizacije mafijaškog tipa

¹⁵ Diki, Džon, *Koza Nostra: istorija sicilijanske mafije*, Beograd, Laguna 2007, str 20

¹⁶ www.liberliber.it/mediateca/libri/f/franchetti/la_sicilia_nel_1876/pdf/franchetti_la_sicilia_nel_1876.pdf (05.09.2013.)

¹⁷ www.google.rs/search (01.09.2013.)

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, međutim, Amerikanci su udahnuili novi život Mafiji, što omogućava njen dalji rast. Mafijaški šef Luciano, koji se našao u zatvoru u SAD-u zajedno sa drugim saradnicima sarađivao je sa američkim vlastima i uspostavio kontakte sa Kosa Nostrom na Siciliji, koja je bila zadužena za pripremu savezničkog iskrcavanja na Siciliji. Kao znak zahvalnosti, kriminalci ne samo da bivaju pušteni iz zatvora, već su dobili važna mjesta u vladi poslijeratne Sicilije. Na taj način je rođen kao sistem organizovanog kriminala, korupcije i politike koja je ostavila neizbrisiv trag na Siciliji sve do danas.

Mafiju možemo posmatrati kao rudiment sicilijanskog feudalizma koji i danas opstaje u sicijanskoj i italijanskoj svakodnevici¹⁸ Na početku XIX vijeka Sicilija je imala feudalnu stukturu koja je podrazumjevala upravljanje javnim poslovima od strane vlastele to jest malog broja plemenitih familija (*famiglie nobili*-it.). Baroni su kontrolisali velika teritorijalna prostranstva kako bi zaštitili polja i održali red među seljacima.¹⁹ Nakon zvaničnog ukidanja feudalizma 1812 godine svi zajednički posjedi bivaju privatizovani čime seljaci ostaju bez zemlje, bivaju sve siromašniji i počinju sa dizanjem spontanih pobuna protiv vlastodržaca. Nastaje velika potražnja za zaštitom a odgovor na tu potražnju može da pruži mafija, naravno ne na svim djelovima ovog ostrva.

Diego Gambetta u svojoj knjizi *La mafia siciliana: un'industria della protezione privata*,²⁰ objašnjava to na sljedeći način:

“Ponuda za vršenje privatne zaštite potiče iz sredine u kojoj je nasilje uobičajena praksa. Najtipičnije sredine iz kojih se vrši regrutacija su one koje pripadaju osvetnicima, bivšim vojnicima, privatnim policajcima, banditima i zatvorenicima. Tih godina na Siciliji bio je veliki broj muškaraca iz svih ovih kategorija i; usled čitavog niza okolnosti, ponuda za zaštitu izašla je u susret potražnji dajući porijeklo jednoj istinskoj i pravoj industriji”.²¹

¹⁸ Sonia Barraco, *Subcultura mafiosa e cultura siciliana, Cosa Nostra e la sua organizzazione: rituali, valori, strumenti e fini*, Università di Palermo, Anno academico 2006-2007, str 7. (prevod Ksenija Lazarević)

¹⁹ Slivia De Poli, *Mafia e Politica: Un modello basato sulla teoria economica*, Anno academico 2007/2008

²⁰ Ibidem

²¹ Ibidem

Mafiju nisu izrodili siromaštvo i izolacija već moć i bogastvo, tvrdi Džon Diki²². Nakon Garibaldijevog oslobođenja Sicilije 1860 godine od dinastije Burbona čija se vojska posle sramnog poraza morala povući nazad u Napulj, ovo planinsko ostrvo ličilo je na bure baruta u kojem je vladala epidemija zavjera, pljački, ubistava. Viši slojevi sicilijanskog društva, konzervativni zemljoposjednici i sveštenici bili su nostalgичni za starim burbonskim režimom i puni žudnje za autonomijom Sicilije. Republikanski revolucionari bili su u vezi sa polukriminalnim bandama a lokalni političari u neprekidnoj borbi za vlast protiv beskrupuloznih protivnika, služeći se ubistvima i otmicama.

Društvo “Crna Ruka” iz Evrope, iz vremena španske inkvizicije smatrala se najranijim korijenom mafije, kao “sredstvo prevencije na strani dobra”. Folklor Mafije je i legenda da su ciljevi društva “*La Mano Nera*” bili plemeniti u početku i da su tek kasnije skliznuli u kriminal.²³ U Italiji, zavisno od područja, postoji više tipova mafije: Koza Nostra na Siciliji, Sakra Korona Unita u Pulji, Ndrangeta u Kalabriji i Kamora u Napoliju, od kojih je Koza Nostra najmoćnija i najrazuđenija.

Razlog opredjeljenja mafije za nasilni metod djelovanja je očigledan jer, obzirom na djelatnosti kojima se tradicionalno bavi, to je i jedini mogući način da se vlada teritorijom i natjeraju pojedinci na činjenje ili nečinjenje protiv svoje volje. Nasilje kao metod djelovanja mafija koristi kako u svrhu zastrašivanja, tako i u svrhu kažnjavanja neposlušnih podanika illi saradnika. Ovaj metod je mafija uspješno iskoristila da sprovede jednu vrstu edukacije na terenu, sistemom nagrađivanja i kažnjavanja, u namjeri da u svijest običnog čovjeka učvrsti strahopoštovanje prema mafiji, potčinjenost i pomirenost da se ne može uticati na promjenu situacije u kojoj se nalaze.

Sudija Falkone, jedan od najpoznatijih boraca protiv Mafije, je za jasan uvid u rad mafije prevashodno mogao da zahvali činjenici da je rođen u Palermu, prestonici Koza Nostre, svom spartanskom odrastanju pod uticajem katoličke crkve kao i dubokom povjerenju koje je imao u državu i njene institucije. Ipak, kako je i sam isticao, najveću pomoć u otkrivanju strukture i prirode Koza Nostre pružili su svjedoci saradnici, pokajnici, takozvani *pentiti*-it.

²² Diki, Džon, *Koza Nostra: istorija sicilijanske mafije*, Beograd, Laguna 2007, str. 27.

²³ Milan Vidojević, *Mafia*, Beograd, Liber 38, 2003, str. 15.

Primjeri kriminalnog nasilja predstavljeni su i kroz svjedočenja nekoliko svjedoka pokajnika.

4. ORGANIZACIJA I BITNE KARAKTERISTIKE

Pod mafijaškom organizacijom podrazumeva se grupa sastavljena od tri ili više lica koja je stvorena da bi korišćenjem nasilja radi iznuđivanja, uz potčinjavanje članova i njihov “zavet ćutanja” (*omertá*) ostvarila – neposredno ili posredno – kontrolu nad privrednim tokovima, tržištem, javnim službama, a sve sa ciljem da sebi ili drugima obezbede nezakonite prihode.²⁴

Termin mafija je direktno povezan sa organizovanim kriminalitetom, tvrdi dr Mile Šikman, odnosno specifičnim oblikom organizacije organizovanog kriminaliteta na većem stepenu organizovanosti i finansijske moći u odnosu na druge kriminalne organizacije. To je najviši oblik strukturiranosti i čvrstine kriminalne organizacije čije su osnovne karakteristike hijerarhijska struktura organizacije, prinuda u održavanju unutrašnje discipline i ostvarivanju interesa, tijesne korupcijske veze sa predstavnicima vlasti²⁵. Isti autor dalje pojašnjava upotrebu termina narko-mafija, alko-mafija, krijumčarska-mafija, auto-mafija, makro-mafija i dr., kojima se žele prikazati pojedini oblici kriminalne djelatnosti i raznih kriminalnih organizacija. Ipak, potrebno je naglasiti da se u ovim slučajevima ne radi o kriminalnim organizacijama mafijaškog tipa već o određenim oblicima organizovane kriminalne djelatnosti.

Sa druge strane, Henner Hess i Anton Blok²⁶ gledaju na Mafiju kao “sistem kumstava i klijenata koji razmjenjuju usluge i druge pogodnosti”, svodeći Mafiju na puki sistem klijentelizma. Isto tako Albini Joseph smatra da “Mafija u Italji nije centralizovana, nema visok nivo nacionalne i međunarodne organizacije sa vrhovnom komandom u Palermu. Nema strogo

²⁴ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 137.

²⁵ Dr Mile Šikman, iz časopisa *Bezbjednost- policija-gradjani*, MUP Republike Srpske, Banja Luka, godina VI, broj 3-4/10, str. 428.

²⁶ Salvatore Lupo, *Hystory of the Mafia*, Columbia University Press, New York, 2009, str. 207.

definisanu hijerarhiju položaja i nema određenih pravila i rituala. Drugim riječima, nema ništa od karakteristika koje joj se uglavnom popularno pripisuju²⁷. Kako smatra J. Albanese, mnogo je ispravnije razmišljati o mafiji kao o “labavom udruženju pojedinačnih kriminalaca i kriminalnih grupa, nego kao o jednom entitetu, hijerarhijski ustrojenoj organizaciji”²⁸.

Nakon što su progovorili uhapšeni bivši članovi mafije, kao što je to uradio pokajnik (it. *Il pentito*) Tomaso Buscetta, prekršivši zavjet ćutanja (it. *l'omertá*), što je od strane Mafije bilo ravno smrtnoj presudi, sve rasprave oko toga da li i u kakvom obliku postoji Mafija su izgubile na važnosti. Sudije Giovanni Falcone i Paolo Borsellino dokazuju postojanje hijerarhijske strukture i Komisije sicilijanske mafije poznate pod nazivom Kupola.

4.1. Osnovne karakteristike

Po Šikmanu osnovne karakteristike mafije su:

- složenost (integracija više manjih organizovanih kriminalnih grupa),
- razvijena podjela rada i funkcija i
- raznovrsna aktivnost članova organizacije.

Izvršne uloge podrazumjevaju neposredne subjekte, sistem sredstava i metoda obavljanja planiranih kriminalnih djelatnosti.

U strukturi mafijaške porodice na Siciliji, kao piramidalne konstrukcije²⁹ u kojoj vlada hijerarhija nalazimo rudiment prvobitne porodice iz antičkog vremena koja, kao stočari ili ratari, živi na području nazvanom *oikos*³⁰, koje je isključivo njihovo. Ovakve zajednice imaju svoje interese i potrebe, a prvo zajedničko dobro je bio **osjećaj sigurnosti**. Drugo zajedničko dobro se iskazuje u izboru i imanju **umnog vođstva**, što garantuje postizanje raznih drugih dobara. Otac je gospodar *oikosa*, oslobođen je fizičkog rada jer ima robove i članove porodice,

²⁷ Joseph L. Albini, *The American Mafia: Genesis of a Legend*, Irvington, New York, 1971, str. 125.

²⁸ Dr Mile Šikman, iz časopisa Bezbjednost- policija-gradjani, MUP Republike Srpske, Banja Luka, godina VI, broj 3-4/10, str. 433.

²⁹ Milan Vidojević, *Mafia*, Beograd, Liber 38, 2003, str. 12

³⁰ Dragan Simeunović, *Uvod u političku teoriju*, Beograd, 2009, Gorapres, Zemun, str 43-45

bavi se njegovim rukovođenjem i, kao svi ostali punoljetni muškarci, ima pravo na bavljenje javnim poslovima, poslovima polisa.

Glava mafijaške porodice bi, po uzoru na Makjavelijev opis vladara, trebao biti napola zver i napola čovek (*un mezzo bestia e mezzo uomo*)³¹. Možemo pretpostaviti da je do specifičnog jačanja porodičnih veza na Siciliji, kao ostrvu između Evrope i Afrike, došlo usled izloženosti brojnim napadima osvajača. Ostrvo Sicilija je u prošlosti bilo osvajano čak 14 puta³². Misao o sopstvenom dobru prevladala je misao o opštem dobu, a njeni očevi su svoje vođstvo i moć navikli da oslanjaju na nasilje i obmanu prema svojim podanicima.

Diego Gambetta u svom djelu *Sicilijanska Mafija – privatna zaštita kao biznis*³³, se upravo osvrće na dvojna osjećanja povezana sa zaštitom, sa osjećajem sigurnosti i prijetnjom da će se ono izgubiti, a koji Mafija nudi kao svoj “finalni proizvod”.

4.2. Mafija sa aspekta moći

Koza Nostra nikada sebe ne dovodi u situaciju da mora otvoreno da dokazuje svoju snagu i svoju moć. Moć na kojoj se bazira mafijaška porodica je ekonomska, kao sredstvo održanja i ostvarenja moći koristi silu a iskazuje je i sprovodi metodom nasilja³⁴.

Ingeniozna obmana kojoj je pribjegavala Mafija je zasnovana na **manipulaciji osjećaja sigurnosti**, konstruišući kod podanika iluziju da im je sigurnost narušena, zaštita naophodna, a u tom ubjeđenju održavala ih silom. Iluzija zaštićenosti ne gubi na svojoj privlačnosti, jer “lepota privida pomaže da se lakše živi”³⁵, međutim, za razliku od mnogih političkih subjekata vlasti koji uistinu obmanjuju svoje podanike, Mafija svoj posao pružanja usluge zaštite obavlja savjesno i revnosno, naplaćujući redovno mjesečno naknadu u vidu reketa.

³¹ Dragan Simeunović, *Teorija politike I deo*, Beograd 2002, str 38.

³² Viktor Aleksandrov, *Mafija podzemlje sveta*, Beograd, 1972, Beogradski izdavački grafički zavod, str.7.

³³ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 71.

³⁴ Dragan Simeunović, *Teorija politike*, Beograd, 2002, str. 145-147.

³⁵ Dragan Simeunović, *Teorija politike*, Beograd, 2002, str. 97.

Za razliku od moći, „vlašću treba nazivati izgleda da će se određene osobe pokoriti naredbi određenog sadržaja“.³⁶ Vršenje dužnosti *bos*-a ili glave porodice, podrazumjeva već pomenuti izbor **umnog vodstva**, to jest “vještinu komandovanja i strategiju organizacije”³⁷. Bilo da je ova sposobnost urođena ili stečena, artificijelna ili suštinska, ona predstavlja jedan **patrimonijalni obrazac**, jer se u vođi prepoznaje **otac**. “Problem vođa je u tome što potreba za sazrevanjem i pojedinca i naroda podrazumeva da se otac kad tad donekle **poništi kao autoritet** da bi se moglo odrasti i **vladati**.”³⁸. U prilog ovoj tvrdnji su mnogobrojni sukobi unutar i između mafijaških porodica na Siciliji a kasnije i u SAD-u.

Sukobi koje mafija trpi unutar svoje organizacije na spoljnom planu prenosi se na sukob koji ima sa vlašću, to jest sa političkom vlašću koja svoju moć takođe zasniva na ekonomskoj osnovi. Način na koji se mafija suprotstavlja političkoj vlasti je višestruk. Kroz prizmu istorije ovaj odnos je varirao od dubokog poštovanja, posebno prema sudstvu, preko saradnje u kriznim ratnim vremenima, posebno za vrijeme drugog svjetskog rata kada je mafija sa obje strane Atlanskog okeana pomagala savezničkim trupama, do brutalnih obračuna sa pojedincima koji su oličenje vlasti.³⁹

Zbog čega je politički sistem Italije pomogao mafiji da opstane do danjašnjih dana, o čemu svjedoči i zanemarivanje Izvještaja podnošenih Ministarstvu Unutrašnjih Poslova od novembra 1898. do 1901. od strane načelnika policije Palerma Ernana Sandordžija⁴⁰, vremena kad je Mafija postojala tek jedno desetljeće, gledano sa aspekta moći moguće je objasniti činjenicom da Italijanske vlasti toga doba nisu bile zainteresovane za osvajanje ekonomske moći koju je Mafija do tada prigrabila za sebe. Ambicija vlasti da se dokopa nelegalno stečene imovine koja pripada Mafiji je novijeg datuma, kao uostalom i organizovani oblik borbe protiv nje. Kako i ne

³⁶ Maks Veber, *Privreda i društvo*, Tom 1, Prosveta, Beograd, 1976., op.cit. str. 37.

³⁷ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str. 70.

³⁸ Dragan Simeunović, *Uvod u političku teoriju*, Beograd, Gorapres Zemun, 2009, str. 51

³⁹ Ksenija Lazarević, Specijalistički rad: Istorija, organizacija i karakteristike Sicilijanske Mafije, Fakultet Političkih Nauka, Beograd, 2013, str. 8-9.

⁴⁰ Diki, Džon, *Koza Nostra: istorija sicilijanske mafije*, Beograd, Laguna 2007, str. 99.

bi kada je, na primjer, godišnji prihod koji je Mafija ostvarila u 2010 godini iznosi preko 150 milijardi eura, što predstavlja 11% Bruto Domaćeg Prihoda Italije⁴¹.

Svoju moć Mafija ne crpi samo iz materijalnog izvora već i iz društvenih i psiholoških izvora. Sposobnost pravovremenog posjedovanja i racionalnog korišćenja tačnih, korisnih i povjerljivih informacija i stručnog znanja predstavljaju informacionu, iskustvenu i naučnu osnovu moći dok je socijalno-statusna osnova moći uslovljena položajem koji subject moći zauzima u društvu i to prije svega u političkoj, vojnoj, privrednoj i drugim hijerarhijama ili društvenim funkcijama. Nažalost, svjedoci smo da Mafija prati sve savremene naučne trendove i obilato koristi i neprekidno stvara i proširuje svoj socijalno-statusni kapacitet.

4.3. Mafija sa aspekta nasilja

Nasilje, isto kao moć, vlast i sila je centralni pojam politike. Zavisno od toga da li predstavlja sposobnost realizacije sopstvenih, grupnih ili društvenih interesa, moć se može definisati i kao lična, grupna ili društvena. "Moć kao nadmoć u klici sadrži nasilje"⁴² jer je izvođenje nasilja manifestacija moći, ali samo uz ogradu da nasilje može biti i manifestacija nemoći, jednako kao znak opadanja ili nestanka autoriteta, a po Milsu (*Mills, C.W.*) ono je čak "poslednji oblik moći".⁴³

Weber Max⁴⁴ – uključuje nasilje u osnovnu ideju političke organizacije. On shvata nasilje samo kao sredstvo države da sprovodi kontrolu. Nasilje nije iracionalan ili disfunkcionalan dio društva; ono je izraz instrumentalne racionalnosti u razvoju i održavanju vlasti. Svako drugo nasilje po njemu je devijantno i zahtjeva brigu specijalista.

Mafija ima sposobnost uticanja, ograničavanja ili kažnjavanja, što prema Openhajmu (*Oppenheim, F.E.*)⁴⁵ predstavlja suštinsko određenje moći. Ako je sila sredstvo ostvarenja i

⁴¹ Podatak preuzet iz dokumentarnog filma *Draquila: Italija se trese*, urednik/pisac Sabina Guzzanti, HRT3, 08.09.2013. u 20:00h

⁴² Dragan Simeunović, *Teorija politike*, Beograd, 2002, str145-154.

⁴³ Ibidem

⁴⁴ Max Weber, *Politik als Beruf*, *Gesammelte Politische Schriften*, predavanje na Minhenskom Univerzitetu 1918, Duncker&Humboldt, Minhen, 1919.

⁴⁵ Dragan Simeunović, *Teorija politike*, Beograd, 2002, str145-154.

održanja moći, nasilje je način iskazivanja i sprovođenja moći, kada subjekt moći svoj uticaj posreduje silom u komunikaciji sa objektom moći. Tamo gdje postoji sila postoji i moć, a svaki čin nasilja kao društvenog ili političkog nasilja povezan je sa iskazivanjem društvene ili političke moći.

Kao i svaka vlast, a ona to pretenduje da bude i percipirana je kao takva, jedan paralelni sistem i pandan vlasti, Mafiju karakteriše organizovano nasilje koju sprovodi jedna društvena grupa sa ciljem obezbjeđenja njene dominacije u društvu. Mafiji su potrebni i podanici i teritorija, bez čijeg bi postojanja i njena egzistencija bila dovedena u pitanje. Da bi obezbjedila apsolutnu poslušnost i zadržala svoju vlast ona je prinuđena da vrši represivno nasilje koje treba da joj obezbjedi apsolutnu poslušnost.

Kao oblik ljudske djelatnosti nasilje nije prosta upotreba sile, već je njen rad kao oblik ljudske djelatnosti u kojoj se direktno ili indirektno koristi sila, a kao ljudska i društvena djelatnost uvijek zavisi od funkcije u sferi društvenih odnosa koja zavisi od društvene strukture i vrste sukoba interesa u kojem nasilje posreduje. Ono vodi realizaciji ciljeva i interesa onoga koji ga vrši, suprotno volji i interesima onih učesnika interakcije nad kojima se nasilje vrši, čime se uspostavlja komunikacija koja je violentna, od prirode otuđena i otuđujuća djelatnost.

Jednako kao i političko nasilje, nasilje kao način ostvarenja ciljeva Mafije je svjesno i racionalno a njegovo porijeklo možemo naći i u osnovi društvenog života na Siciliji ali i kao suštinski atribut čovjeka ma u kojoj sredini da je ponikao (teorije uslovljenosti i teorije prirođenosti), kojeg karakterišu kako neprevladane žudnje tako i želja za ostvarivanjem nadmoći. U ljudskom društvu nasilje predstavlja dokaz neprevladanosti animalnih želja i nesposobnost življenja ljudi u skladu sa sopstvenom prirodom, odnosno dokaz neuspostavljanja potrebne razlike između opšteg prirodnog i posebnog ljudskog⁴⁶.

Mafija takođe koristi i indirektno nasilje to jest demonstrira silu i kada je ne upotrebljava direktno, već samim svojim prisustvom i postojanjem sposobna je da vrši uticaj i ostvaruje određene interese onoga koji je posjeduje jer nasilje nije sadržano samo u činu direktne

⁴⁶ Dragan Simeunović, *Teorija politike*, Beograd, 2002, str145-154

upotrebe sile već i indirektno, u veoma izraženoj spremnosti na to a koja se situaciono približava samoj granici čina direktnog nasilja, kao što su pritisci, prijetnje silom, što utiče da se objekt pritiska ili prijetnje osjeća realno ugroženim i doživi ih kao psihičko, odnosno indirektno nasilje.

4.4. Mafija kao politički subjekt

Mafija se može smatrati političkim subjektom iz dva razloga: kao kriminalno udruženje mafija predstavlja jednu političku grupu; prezentujući sve karakteristike koje klasična sociologija izdvaja za definisanje te vrste grupe; ona konkuriše kao kriminalna grupa i zajedno sa socijalnim blokom sa kojim utiče na produkciju politike u kompleksnom smislu, to jest, određuje ili doprinosi određivanju odluka i izbora vezanih za pitanja upravljanja moći i distribuciju resursa.⁴⁷

Za definisanje političke grupe može nam poslužiti klasifikacija Max Webera koja definiše socijalnu grupu kao: “Jedan ograničen ili zatvoren prema vani društveni odnos sa svojim pravlima koji se naziva društvena grupa, čija uređenost je garantovana ponašanjem određenih muškaraca, od kojih je svako zainteresovan za njihovu realizaciju, to jest od vođe i, eventualno, od administrativnog aparata, koji u datim slučajevima ima i reprezentativnu moć”.

Jedna društvena grupa je uvijek grupa moći kada postoji jedan administrativni aparat a pojam moć treba razumjeti kao mogućnost da se nađe poslušnost, kod određenih osoba, za jednu komandu koja ima određeni sadržaj. Nadalje, Weber definiše političku grupu kao grupu moći u mjeri u kojoj su njeno postojanje i potvrda njene uređenosti u okviru date teritorije sa određenim geografskim ograničenjima garantovane kontinuirano putem napora i prijetnji jednom fizičkom prisilom od strane administrativnog aparata. “Jednu političku organizaciju sa karakterom ustanove treba nazivati državom ako njen upravni aparat s uspehom polaže pravo na monopol legitimne fizičke prinude za održavanje poredaka”.⁴⁸

⁴⁷ Sonia Barraco, *Subcultura mafiosa e cultura siciliana, Cosa Nostra e la sua organizzazione: rituali, valori, strumenti e fini*, Università di Palermo, Anno accademico 2006-2007, str 39-41.

⁴⁸ Maks Veber, *Privreda i društvo*, Tom 1, Prosveta, Beograd, 1976, op.cit. s. 38.

Kao kriminalno udruženje mafija predstavlja fundamentalne osobine političkih grupa: jednu uređenost, to jest jednu skupinu normi, jednu dimenziju teritorijalnosti, fizičku prisilu, administrativni aparat sposoban da osigura poštovanje normi i stavi u pogon fizičku prisilu. Mafija doprinosi proizvodnji socijalne politike djelujući unutar društvenog bloka ili relacionog sistema kojim vladaju hegemonijski, legalni ili ilegalni subjekti (mafijaska buržoazija), na više načina: korišćenjem nasilja u političke svrhe, formacijom predstavnika u institucijama, kontrolom nad političko-administrativnim aktivnostima. Korišćenje nasilja u političke svrhe ostvaruje se putem osmišljavanja i izvršavanja takozvanih političko-mafijaških krivičnih djela i masakra, što je tema narednih poglavlja.

Za označavanje odnosa između mafije i politike dovoljno je definisati institucionalnu prirodu Kosa Nostre, koju zajedno čine: kontra-moć, po svojoj prirodi kriminalna; moć smještena u društveni kontekst, sposobna da se adaptira na promjenjive istorijske uslove; pravna uređenost koja sa formom Države ima zajedničke karakteristike; teritorija; kodeks; pristalice koje vam se nameću i ostali koji vam se prilagođavaju; grupa za vršenje pritisaka koja programira i realizuje planove za geografsko proširenje i jačanje uloge na nacionalnom i međunarodnom nivou.⁴⁹

Moć Mafije da se uspješno reprodukuje može da zahvali svojoj sposobnosti da ne samo akumulira već i uspješno stavi u pogon svoj kapital, kako ekonomski tako i socijalni. Konstruisanje i kretanje složenim mrežama u okviru različitih neformalnih ali i institucionalnih odnosa omogućava Mafiji da mobiliše materijalna i finansijska sredstva koja će kasnije koristiti za ostvarenje sopstvenih ciljeva.

Svoju moć Mafija svakodnevno dokazuje na terenu, potvrđujući svoje prisustvo na teritoriji koju drži pod kontrolom:

–Plaćanje reketa (*del pizzo*) je u stvari opipljivo prepoznavanje autoriteta kriminalne organizacije na teritoriji, i, u tom smislu, predstavlja jednu vrstu poreza u korist organizacije koja je kontroliše. [Giovanni Falcone 1994].⁵⁰

⁴⁹ Sonia Barraco, *Subcultura mafiosa e cultura siciliana, Cosa Nostra e la sua organizzazione: rituali, valori, strumenti e fini*, Università di Palermo, Anno accademico 2006-2007, str 5.

⁵⁰ www.antimafiaduemila.com/200805185902/articoli-arretrati/falcone-linefficienza-dello-stato-ostacola-la-lotta-alla-mafia.html (08.08.2013.)

Sicilijanska mafija nije samo definisana kao jedinstvena vrsta ostrvskog ponašanja, već je to organizacija sa osobenom strukturom, ideologijom, istorijskim kontinuitetom ispisivana u krvi dugi niz godina, i u mnogim krajevima ostaje, nažalost, jedina forma priznate moći.⁵¹

4.5. Organizacija mafijaške porodice

U “Kulturi Prava” (*Cultura dell Diritto*)⁵², web publikaciji posvećenoj sudiji Giovanni Falcone-u, autor precizira dva različita značenja pojmova koja su usko međusobno povezana: “duh mafije” i “zločinačka organizacija”. “Duh mafije” upućuje na jedan mentalitet, jedan poseban način shvaćanja društvenih odnosa na temelju jednog raspoloženja prekomjernog ponosa, bahatosti i oholosti, po kojem, da bi bili pravi “ljudi od časti” (it. *uomini d'onore*), treba nametnuti svoje razloge protiv nepravdi pretrpljenih od strane organa vlasti i službenika pravosuđa, intervenišući direktno sa bilo kojim sredstvom bez moralnih skrupula. Duh mafije temelji se na kodeksu časti, koji nije zapisan, ali jednako se poštuje, poduprt sa dva neprikosnoveni propisa: Zavjet ćutanja (it. *l'omertà*) koji nameće svima, što uključuje i žrtve, najapsolutniju tišinu s policijskim vlastima, i preliminarno upozorenje suparniku u “raščišćavanju računa”. Zločinačka organizacija nije samo posljedica tog mentaliteta.⁵³

Milan Vidojević⁵⁴ na funkcionisanje mafijaške porodice gleda kao na “franšizing”, što je bitno za očuvanje njene strukture koju predstavlja na sledeći način:

Tabela 1. Ilustracija strukture mafijaške porodice prema Milanu Vidojeviću

⁵¹ Sonia Barraco, *Subcultura mafiosa e cultura siciliana, Cosa Nostra e la sua organizzazione: rituali, valori, strumenti e fini*, Università di Palermo, Anno accademico 2006-2007, str. 6.

⁵² http://issuu.com/tiz1all/docs/giovanni_falcone_maggio (10.09.2013.)

⁵³ Ibidem

⁵⁴ Milan Vidojević, *Mafia*, Beograd, Liber 38, 2003, str. 12.

↑ VOJNICI I KAPOI

Napredovanje u ovako postavljenoj organizaciji, pogotovo za nekoga ko nije rođen na Siciliji, je rijetko i teško ostvarivo, osim za najbliskije krvne srodnike. Odsustvo pohlepe je uslov uspješne strukture a “čuvanje ugleda” je jako važno jer je “dobar” rad na terenu preduslov za uspon.

Po ugledu na Donalda Cresseya ⁵⁵, koji je proučavao prilike u Sjedinjenim Američkim Državama i na organizaciju mafije na Siciliji možemo gledati kao na “područje društvene dezorganizacije koju karakteriše snažna potkultura” obzirom da i na njenim područjima djeluju tri ključna činioca razvoja:

- jačanje aspiracije kod pojedinca da postanu članovi
- obučavanje u cilju pristupanja i
- odabir novih pripadnika

Svaki vojnik prvobitno prolazi kroz obred inicijacije kojim se zaklinje da će poštovati “familiju”, “mafioza” i “omertu”⁵⁶.

4.6. Vrste poslova

Poslovi kojima se mafija bavi neki američki autori dijele na legalne i ilegalne, a Frenk Hagan \1990\⁵⁷, navodi da se sve aktivnosti organizovanog kriminaliteta mogu podijeliti u dvije velike grupe:

- strateške, u koje se ubraja iznuđivanje i korumpiranje, i
- taktičke u koje spadaju sve ostale vrste.

Najunosniji ilegalni poslovi koje mafija brižno obavlja su:

⁵⁵ Dorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 32.

⁵⁶ Viktor Aleksandrov, *Mafija podzemlje sveta*, Beograd, 1972, Beogradski izdavački grafički zavod, str.22.

⁵⁷ Dorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 49.

- šverc oružja
- šverc droge
- otmice i otkup
- reciklaža
- pizzu ili reket

U svojoj preko 150 godina dugoj istoriji sicilijanska mafija je uvijek težila ulasku u legalne javne tokove. Ta joj se prilika pružila kada se ostvarilo pravo glasa na Siciliji, čime su iznuđivanje i korumpiranje kojima su mafijaši već uveliko ovladali, našli više nego pogodno tle za razvijanje.

“Kada je pravo glasa bilo ustanovljeno, ona je ušla u zonu politike. U tom period ona je bila već toliko uticajna da je mogla da obezbjedi mnogo glasova za konzervativne parlamentarce u Rimu. Iz ove činjenice proizilaze tri važne posledice:

- Mafija prostire svoju moć na seosku populaciju Sicilije kojoj obećava zaštitu u zamjenu za ispravan glas;
- Izabrani poslanici spriječavaju donošenje antimafijskih zakona u parlamentu;
- Mafija i romanjolska politika razvijaju se uporedo „uticaj Mafije ne ograničava se na Jug.”⁵⁸

Sonia Barraco u svom djelu “*Mafijaška subkultura i sicilijanska kultura, Koza Nostra i njena organizacija: rituali, vrijednosti, sredstva i ciljevi*”⁵⁹ navodi podjelu kaznenih djela mafije na sledeći način: Možemo govoriti o tri nivoa kaznenih djela mafije:

1.kaznena djela prvog nivoa su djela koja su ušla u kriminalne aktivnosti kao direktan produkt kretanja novca (iznude, šverc cigareta, droge);

⁵⁸ Verena Hable, *Le Donne e la Mafia*, http://www.memoteca.it/upload/dl/Mafie_e_Legalit%E0/Le_origini_della_mafia.pdf (04.09.2013.)

⁵⁹ Sonia Barraco, *Subcultura mafiosa e cultura siciliana, Cosa Nostra e la sua organizzazione: rituali, valori, strumenti e fini*, Università di Palermo, Anno accademico 2006-2007, str 41-42.

2.kaznena djela drugog nivoa su oni koji se uglavnom vezuju za mafijašku logiku profita i borbe između mafijaških grupa zvanih *le cosche* za kontrolu nad poljima aktivnosti (ubistva unutar mafije);

3.kaznena djela trećeg nivoa su djela koja su usmjerena na očuvanje i održanje mafijaškog sistema generalno (misli se na primjer na ubistvo političara ili drugog predstavnika javnih institucija koje smatraju opasnima po strukturu mafijaške moći).

Izraz “treći nivo” (it. “*terzo livello*”) se koristi ne za označavanje krivičnih djela mafije već za mafijašku organizaciju u njenoj kompleksnosti, predstavljenoj kao stambena zgrada na tri sprata ili nivoa; na prvom nivou su materijalni izvršioci delikata; drugi nivo je sastavljen od vođa mafije (it. *il capomafia*); treći nivo od političko-finansijaskog vrha, jedne vrste superkupole sastavljene od političara, finansijera, članova masonerije, ljudi iz tajnih službi, koja se preklapa sa Komisijom ili Kupolom mafije, to jest upravnim organom na provincijskom nivou Koza Nostre, organizacije koja je centralizovana, piramidalna i hijerarhijska.

Postojanje ovog trećeg nivoa podržavali su oni koji su smatrali da je odnos mafija-politika organskog tipa i smatrali su da se on materijalizuje kroz jedno tijelo koje je iznad kriminalne organizacije; negirano je on strane onih koji su smatrali da odnos mafija-politika ne ide dalje od epizodnih veza između nekog bosa i nekog političara i da je mafija kao kriminalna organizacija zatvorena u sebe samu.

Sonia Baracco podsjeća da je i Giovanni Falcone takođe smatrao da: “Iznad organizativnog vrha ne postoje treći nivoi bilo koje vrste koji utiču na i određuju Cosa Nostru”.⁶⁰ Ukratko ćemo se osvrnuti samo na neke od glavnih poslova kojima se Koza Nostra bavi: iznuđivanje, šverc droge i poslove u javnom sektoru.

4.6.1. Iznudivanje

U novije vrijeme, čak iako se bavi iznuđivanjem, mafija tako samo formalno potvrđuje svoje prisustvo na određenoj teritoriji i ne daje pri tom nikakvu garanciju bezbjednosti. Nekada su

⁶⁰ Sonia Barraco, *Subcultura mafiosa e cultura siciliana, Cosa Nostra e la sua organizzazione: rituali, valori, strumenti e fini*, Università di Palermo, Anno academico 2006-2007, str 41-42.

mafijaši štitili građane od provalnika i lopova, dok ih sada naprotiv, čak i dozvoljava. Istraživanja su pokazala da se familija „Corleonesi“ služila sitnim prestupnicima kako bi odvukla pažnju policije od mafijaške akcije koja bi se odigravala na suprotnom kraju grada. Iznudivanje, koje je ranije bilo neophodno za funkcionisanje i finansiranje mafije, sada je preraslo u puko sredstvo za prikupljanje sredstava, ne nudeći zauzvrat garancije kao što je to nekada činila. Danas joj mito služi za plaćanje najnižih nivoa organizacije, radnu snagu Koza Nostre, i onih koji kruže oko nje. One koji odbijaju da ga plate, kao preduzimač Libero Grassi koji je 29. avgusta 1991. ubijen zbog nekoliko hiljada lira koje je odbijao da plati, služe kao „loš primjer“ drugima.⁶¹

Tendencija opadanja iznudivanja na jednoj teritoriji, po mišljenju istražitelja, nije dobar znak iz razloga što predstavlja namjeru jednog preduzimača da se i sam uključi u kriminalne radnje mafije, kao što je na primjer droga. Prisustvo Koza Nostre na legalnom tržištu sigurno ne podrazumjeva pozitivan signal za ekonomiju. Ona svojim aktivnostima, koje se baziraju na zastrašivanju i nasilju, teži uvijek da napravi monopol na tržištu, jer mafijaš koji je siguran u svoju moć, ima na raspolaganju jednu količinu novca iz ilegalnih tokova koju nije morao uzimati na zajam i koju ne mora nikome vraćati. Sve srodne djelatnosti sa kojima dolazi u kontakt (ako je građevinarstvo onda su to razni dobavljači i izvođači radova) biće polako ali sigurno zahvaćene mrežom monopola. Zato nije čudo da tendencija iznudivanja ili *pizzu* opada tamo gdje su prisustvo i pritisak mafije najjači, ali to ne znači da je praćena smanjenjem stope ubistava i teških krivičnih djela. Mafijaš, isto kao i njegovi preci, a najvjerojnije i potpomoci, neće se odreći svojih zakona i nasilja Koza Nostre, pripadnosti jednom mentalitetu kasti i privegovanom sloju. Mnogo je lakše probiti se na tržište ako ste član Koza Nostre i pribjegavate nasilju i zastrašivanju.

4.6.2. Šverc droge

⁶¹ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, glava VI. Potere e Poteri, Bur, 1991.

Sociolog Giuseppe Arlacchi⁶² Koza Nostru opisuje kao parazitsku organizaciju koja je pretrpjela jednu duboku mutaciju u kojoj se mafijaš nije maskirao u preduzetnika već je to stvarno i postao koristeći dodatne prednosti koje pruža pripadnost Koza Nostri. Za ovu mutaciju zaslužan je enormni priliv sredstava zarađen od šverca cigreta a zatim i droge. Veliku rasprostranjenost na Siciliji, ali i drugim regijama Italije, ima prisvajanje javnih dobara, kao oblik kontinuiteta i mutacije mafijaške organizacije.

Sicilijanska mafija je od 1983-1985 godine apsolutno dominirala tržištem droge to jest prodajom heroina u Sjedinjenim Američkim Državama. Učešće Koza Nostre u ovom poslu je mutiralo kvalitativno i kvantitativno, a danas se njime najviše bave kinezi, portorikanci, kurdi, turci, armeni ...Uz šverc droge često se kombinuje i nelegalna trgovina oružjem.

Šverc droge uključuje i pranje novca, jer novac zarađen trgovinom narkoticima ne može legalnim putem stići do svog vlasnika. Taj zadatak je povjeren takozvanim „bijelim okovratnicima“ koji se stavljaju u službu kriminalnih organizacija kako bi prebacili njihov kapital nelegalnog porijekla u zemlju koja je gostoljubivija, to jest u „fiskalni raj“.

4.6.3. Poslovi u javnom sektoru

Sedamdesetih godina prošlog vijeka bio je pokrenut jedan lanac ubistava koja mafiju povezuju sa ugovorima i pod-ugovorima o javnoj nabavci u sektoru građevinarstva, kao najunosnijem biznisu. Koza Nostra ima sposobnost da pomoću zastrašivanja i nasilja:

- obeshrabri svakog poslovnog konkurenta;
- da ne poštuje pozitivne zakone u građevinarstvu, prevashodno vezane za mjere sprovođenja zaštite na radu;
- da lako dobiju povoljne kredite ili čak da investiraju dio novca sumljivog porijekla.

Ostalo je na našim savremeniciima da prodube istraživanje povezanosti mafije sa politikom, veze koja neosporno postoji, a koja je po svom karakteru evazivna, bila ona svrstavana u epizodne ili trajne pojavne oblike ove organizacije.

⁶²

www.pinoarlacchi.it/images/stories/files/La%20mafia%20imprenditrice.pdf, str 96. (15.08.2015.)

5. NASILJE KAO METOD DJELOVANJA

5.1. Nasilje, agresija, agresivnost

Mafija svoju moć i postojanje temelji na kontroli teritorije što podrazumjeva kontrolu svih aktivnosti koje uključuju i nasilje. Nasilje, kao ljudska sklonost sadržana kako u ljudskoj prirodi tako i u njegovom društvu, oduvijek je privlačila pažnju brojnih naučnika. Kriminologija se bavi ovim ljudskim fenomenom iz više uglova, počevši od pojašnjavanja osnovnih pojmova: nasilje, agresija, agresivnost. O nasilničkom kriminalitetu, osnovnim pojmovima nasilje, agresija i kriminalno nasilje izdvajamo naučni rad *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta* autora prof. dr Đorđa Ignjatovića.⁶³

Psihologija i psihijatrija bave se fenomenom nasilnog ponašanja sa biološkog aspekta i podrazumjeva interakciju jedinke sa okolinom. O pojmu agresije i nasilja pisali su mnogi, a ovdje izdvajamo samo neke.

Pakes i Pakes – definišu agresiju kao ponašanje usmjereno na to da se neko namjerno povrjedi.⁶⁴

⁶³ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni Fakultet, Univerzitet u Beogradu, 2011.

⁶⁴ Fransis Pakes and Suzanne Pakes, *Criminal Psychology*, Willan, Cullompton, 2009, str. 56.

Hollin i Howells⁶⁵ - određuju agresiju kao namjerno ugrožavanje ili sticanje preimućstva nad drugim ljudima, koje ne dovodi nužno do fizičke povrede. Nasilje podrazumjeva upotrebu snažne fizičke sile protiv drugog ljudskog bića, ponekad izazvano agresivnim motivima.

Arnaudovski⁶⁶ - agresivnost vidi kao sklonost pojedinca da zarad rješavanja svojih problema ili ostvarenja svojih potreba atakuje na život ili na integritet drugog čovjeka.

U *Malom rečniku kriminologije* Marco Canavicci⁶⁷ određuje *agresiju* kao aktivnost čija je primarna crta nasilje, a *agresivnost* kao psihičku sklonost da se atakuje. Da li je agresivnost benigna, to jest agresivnost koja je biološki adaptivna ili maligna, to jest biološki neadaptivna, razmatrao je Erih From u *Anatomiji ljudske destruktivnosti*⁶⁸. On nadalje objašnjava benignu agresivnost kao odgovor ljudi i životinja na ugroženost vitalnih interesa, i rješava problem ugroženosti uklanjanjem onoga koji to stanje izaziva. Ona je reaktivna i defanzivna za razliku od maligne agresivnosti koja je vezana samo za ljudski rod i manifestuje se u životu kroz ubijanje i bestijalnost koji kod subjekta koji preduzima ovakve radnje izaziva uživanje i to je isključiva svrha njihovog preuzimanja. Maligna agresivnost je destruktivnost i okrutnost.

Međutim, kako mnogi naučnici ističu, agresija i nasilje nisu podudarni pojmovi. Nasilje kao esencijalno ljudska karakteristika kojom se u interpersonalne odnose unosi destrukcija (odvija se u društvenom kontekstu), ističe Zulueta⁶⁹, dok je agresija ono što nam je zajedničko sa životinjama.

Objašnjenje pojmova agresije i nasilja daju i Bartol-ovi. Agresija je po njima ponašanje koje je određeno namjerom da se neka individua fizički ili psihički (ne i socijalno) povrijedi ili da se uništi neki predmet⁷⁰. Ali, nije svako agresivno ponašanje kriminalizovano, kao što je na primjer primjena „razumne sile“ prilikom hapšenja od strane policije. Nasilje je „destruktivna fizička agresija koja se primjenjuje sa namjerom da se povrijedi druga osoba ili oštetiti predmet“.

⁶⁵ C. Hollin and K. Howells, An introduction to concepts, models and techniques – in: C. Hollin and K. Howells *Clinical Approaches to Violence*, John Wiley & Sons, Chichester, 1989. str. 3.

⁶⁶ Ljupčo Arnaudovski, *Kriminologija*, Skopje, 2007, str. 722.

⁶⁷ Marco Canavicci, *Piccolo dizionario di criminologia*, EdUP, Roma, 1999, str. 82.

⁶⁸ Erih From, *Anatomija ljudske destruktivnosti*, vol. 2. Naprijed, Zagreb, 1986, str. 13.

⁶⁹ Felicity De Zulueta, *From pain to violence: The traumatic roots of destructiveness*, Whurr, London, 1993.

⁷⁰ Curt R. Bartol and Anne M. Bartol, *Criminal Behaviour – A Psychological Approach*, Upper Saddle River, 2005, str. 241.

Sva nasilnička ponašanja su vid agresije, dok sva agresivna ponašanja nisu nasilnička, kao što je na primjer širenje laži o drugima.

Podjelu nasilja prema tome vršimo na:

- metodično ili nesistematično;
- trajno ili prolazno;
- dozirano ili nekontrolisano.

Agresiju srećemo u tri pojava oblika, prema *Oksfordskom udžbeniku psihijatrije*⁷¹:

- instrumentalna – napad je samo sredstvo za ostvarenje nekog drugog cilja - primjena sile kod razbojništva ili silovanja;
- ekspresivna – jedini cilj napadača je da se žrtvi nanese povreda ili da se zastraši – zbog neprijateljstva koje prema njoj osjeća; emocionalnog podsticaja (strah, osujećenje, bijes, ozlojađenost); impulsivnosti. Ekspresivni oblik agresije ima pandan u živom svijetu u kategoriji “odbrambene agresije” koju životinja preduzima kada je ugrožena;
- unutar-specifična (engl. *Intraspecific aggression*) agresija posmatrana u mreži društvenih interakcija kakva je agresija između muškaraca, ona koja se odvija samo na određenoj teritoriji ili majčinska agresija.

5.2. Korijeni agresivnosti

O korijenima agresivnosti promišljali su mnogi naučnici čija su saznanja svrstana u više teorija o prijeklu agresivnosti: biološke ili etiološke teorije, psihodinamične teorije, teorije učenja i kognitivne teorije.

Norveški zoolog Theorlief Schjelderp-Ebbe, koji je 1913. istraživao ponašanje životinja u životinjskoj zajednici, zaključio je da pjetao u živinskoj zajednici koji zauzima prvo mjesto u „poretku kljućanja“ (engl. *pecking order*⁷²), može ključati sve ostale jedinke koje, u slučaju da

⁷¹ David Sample and Roger Smyth, *Oxford Handbook of Psychiatry*, Oxford University Press, Oxford, 2010, str. 620.

⁷² Engl. *pecking order* – poredak kljućanja

se suprotstave, nailaze na agresiju posle koje znaju „gdje im je mjesto“. Mnogi naučnici kasnije koriste ovu kategoriju „poretka kljućanja“ da objasne strukturu autoriteta u maloljetničkim grupama, odnos između statusa, moći, popularnosti i ljepote u ljudskom društvu.

Ovo istraživanje ide u prilog biološkim ili etiološkim⁷³ teorijama agresivnosti koje analogiju traže u životinjskom svijetu u kojem agresivnost služi radi očuvanja vrste, obezbjeđenja da najснаžniji dobiju potomstvo i radi obezbjeđenja reda u zajednici. Konrad Lorenz⁷⁴, kao poznati predstavnik etiološke teorije, smatra da ugrožavanje teritorije dovodi do agresije a Desmond Morris⁷⁵ da ljudi, isto kao i životinje, primjenjuju agresiju kako bi nametnuli svoju vlast u društvenom poretku ili na određenoj teritoriji.

Prema psihodinamičnim teorijama, akumulirana unutrašnja energija nalazi svoj ventil i prazni se kroz agresiju, a polazna tačka ovih teorija nalazi se u Frojd⁷⁶-ovom učenju o instinktima. Kontrolisano pražnjenje, kao što je aktivno učešće u socijalno dopuštenim aktivnostima, na primjer bavljenje sportom ili posmatranje sportskog događaja, dovodi do „katarze“. Nakon Frojda, koji je izučavao seksualnost i razaranje, Alfred Adler 1908. uvodi kategorije „težnja za moći odnosno superiornošću“. Mišljenje da se agresivni instinkti moraju sublimisati ili otkloniti zastupali su Ego-psiholozi, dok su Neofrojdijanci isticali sociokulturne korijene agresivnosti. Teorije privrženosti naglašavaju uticaj odnosa koji je pojedinac imao u ranoj fazi mladosti na remećenje društvenih interakcija u odraslom dobu.

Teorije učenja, koje naglasak stavljaju na procese nagrađivanja, u smislu pojaćavanja, i kažnjavanja, kao činioca agresivnog ponašanja koji su jako važni u situacijama kada se nastoji ostvariti unaprijed postavljeni cilj kao što je na primjer ostvarenje materijalne dobiti ili izbjegavanje stimulusa koji izazivaju odvratnost. Da frustracija vodi u agresiju predmet je hipoteze po kojoj u zavisnosti od vrijednosti koju ima željeni cilj i nivo frustracije utiču na pojavu agresije. Ono što može pojaćati ili inhibirati agresiju je kažnjavanje.

⁷³ Etiologija – nauka o ponašanju životinja

⁷⁴ Konrad Lorenz, *On aggression*, Brace & World, New York, 1966.

⁷⁵ Desmond Morris, *The Naked Ape: A Zoologist's Study of the Human Animal*, A Delta Book, New York, 1999.

⁷⁶ Freud, Sigmund. (1915c). Triebe und Tribschicksale. *Internationale Zeitschrift für (ärztliche) Psychoanalyse*, III, p. 84-100; G.W., X, p. 210-232; Instincts and their vicissitudes. *SE*, 14: 117-140.& Penguin Freud Library

Iskrivljena saznanja o žrtvama mogu uticati na pojačavanje agresije, tvrde sledbenici kognitivne teorije agresije. Ono što vodi smanjenju agresije, po njima je moralna evaluacija postupaka.

Društvene teorije javljaju se u više oblika. Tu su teorije o socijalnoj strukturi koje agresiju objašnjavaju kao pokušaj da se izađe iz bijede i siromaštva; teorije socijalnog procesa koje smatraju da socijalizacija kroz kontakte sa institucijama i društvenim organizacijama vode pojedinca u nasilje; teorija neutralizacije koja ukazuje na načine kako se sopstveno agresivno ponašanje može sve opravdati; teorija socijalne kontrole prema kojoj direktna (putem kažnjavanja) i indirektna (putem društvene afilijacije to jest pridruživanja) kontrola sprečava pojavu nasilništva; teorija etiketiranja kojom se nasilničko ponašanje objašnjava kroz mehanizme primarne i sekundarne devijacije⁷⁷.

Razmatrajući teorije o faktorima koje vode pojedince u agresivno ponašanje, a to mogu biti biološki, psihodinamički, učenje kognitivni i društveni procesi, možemo zaključiti da su fenomeni nasilja i agresije, kao metode djelovanja Sicilijanske mafije, kompleksni i zahtjevaju ozbiljan naučni pristup.

5.3. Definicije nasilja

Norveški autor Lars Svendsen dijeli na široke (obuhvataju mnogo različitih pojava nasilja kao što je na primjer strukturno nasilja), uže (namjerno nanošenje fizičkih i psihičkih povreda čovjeku koje autor naziva i „lično nasilje“) i definicije zasnovane na legitimitetu u koju svrstavamo samo takve namjerno nanjete povrede koje nisu legitimne po pozitivnom zakonodavstvu.

„Nasilje je svjesna aktivnost čovjeka usmjerena protiv drugog lica, kojom se ovaj drugi primorava na nešto protiv svoje volje“ je definicija Gianvittorio Pisapia⁷⁸ koja ima sličnosti sa

⁷⁷ David Semple and Roger Smyth, *Oxford Handbook of Psychiatry*, Oxford University Press, Oxford, 2010.

⁷⁸ Gianvittorio Pisapia, *Parole di criminologia*, Padova, 2002, str. 231.

definicijom Mervin Glasser-a koji nasilje smatra „telesnom reakcijom usmjerenom na nanošenje tjelesne povrede drugoj osobi“.

Manji broj autora pod nasiljem smatra i samopovređivanje, kao što Elizabet Stanko⁷⁹ misli da je nasilje „svaki oblik ponašanja pojedinca koji namjerno prijeti ili nanosi fizičku, seksualnu ili psihičku povredu drugima ili sebi samom“. El Megargee smatra da je nasilje „akt koji karakteriše primjena ili otvorena prijetnja primjenom sile koja može rezultirati povredom pojedinca“⁸⁰.

Na osnovu ovih definicija kao ključne osobine nasilničkog ponašanja Katherine Williams⁸¹ izdvaja:

- Radi se samo o takvom napadu koji je usmjeren na ličnost (ne ubrajaju se djela usmjerena protiv nečije imovine kod kojih se sila ili prijetnja ne upućuju čovjeku);
- „Prijetnja“ podrazumjeva jasno izraženu namjeru napadača da primjeni silu;
- Uključuje i slučajeve takozvanog „promašenog udarca“ kod kojih je napadač primjenio silu koja bi vjerovano dovela do povrede, ali je u konkretnim okolnostima ona izostala;
- Definicije podrazumjevaju određeni element namjere, to jest svrsishodne primjene prinude, što isključuje slučajeve nenamjernog povređivanja kao nasilničkog ponašanja.

Nelegalna ili protivpravna primjena sile ili prijetnje za razliku od legalne primjene navodi na distinkciju pojma nasilja u odnosu na „kriminalno nasilje“ na šta ukazuju i Francis Pakes i Jane Winstone⁸² navodeći da nasilnički kriminalitet obuhvata isključivo djela kod kojih dolazi do izražaja *interpersonalno nasilje* u koje se ne mogu svrstati genocid i ratni zločini koji imaju prevashono političku i međunarodnu konotaciju.

Iz gore navedenog možemo zaključiti da je kriminalno, interpersonalno nasilje kao agresivni metod djelovanja Sicilijanske mafije metodična, trajna i kontrolisana aktivnost, usmjerena na

⁷⁹ Elizabeth Stanko, Violence – in: *Sage Dictionary of Criminology* (e. McLaughlin and J. Muncie eds.) London, 2001.

⁸⁰ El Megargee, Uncontrolled and Over-controlled Personality, Types of Extreme Antisocial Aggression, *Psychological Monographs*, vol. 80, 1976.

⁸¹ Katherine S. Williams, *Textbook of Criminology*, London, Blackstone, 1991, str. 154.

⁸² Francis Pakes i Jane Winstone, *Psychology and Crimes – Understanding and tackling offending behaviour*, Willan Publishing, Cullompton, 2007, str. 58.

ličnost, oslanjajući se na prijetnju i zastrašivanje (taktika „promašenog udarca“) kao namjeru da se primjeni protivpravna sila. Nasilje kao metod delovanja Sicilijanske mafije stoga ćemo razumjeti kao “kriminalno nasilje”.

5.4. Uzroci nastanka kriminalnog nasilja

Nasilje koje sprovodi Koza Nostra manifestuje se u njihovom djelovanju, govoru i mišljenju.

Prema prirodi faktora koji utiču na kriminalno nasilje možemo ih podijeliti na:

–subjektivne ili lične i

–spoljne.⁸³

Subjektivne ili lične faktore dalje možemo podijeliti na psihičke i biološke. U psihičke faktore ubrajaju se: mentalni poremećaji; psihopatske crte; hiperaktivnost i poteškoće u učenju; odsustvo (samo)kontrole; delovanje frustracije, bijes i mržnja, zavist, zadovoljstvo; alkoholizam. Biološki faktori su: uticaj testosterona, povreda mozga i genetski nedostaci. Spoljne činioce dijelimo na: prirodne i društvene faktore (društveno učenje; televizija i video igrice; uticaj potkulture)

Psihički faktori obuhvataju: mentalne poremećaje, psihopatske crte, hiperaktivnost i poteškoće u učenju; odsustvo (samo)kontrole; delovanje frustracije, bijes i mržnja, zavist; zadovoljstvo; alkoholizam. Određena istraživanja su pokazala da je vrlo mali broj prestupnika koji imaju mentalne poremećaje. Pod „mentalnim poremećajima“ tradicionalno se smatraju svi poremećaji ponašanja i psihičke strukture koji mijenjaju univrezalne osobine ljudske prirode, i u njih se svrstavaju psihoze i neuroze, mentalne deficijencije, alkoholizam i poremećaji u dječjem ponašanju.⁸⁴ John Gunn⁸⁵ je proučavajući dvije britanske kaznene ustanove i sa svojim kolegama došao do zaključka da 20-30% tih lica ima određeni broj psihičkih smetnji (od čega polovina crte depresije a trećina tjeskobu). Alkoholizam i zloupotreba narkotika su bili

⁸³ Dorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, str. 185.

⁸⁴ Dorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni Fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 187.

⁸⁵ John Gunn et al. *Psychiatric Aspects of Imprisonment*, Academic Press, London 1978.

relativno česti, a šizofrenija vrlo rijetka. Ova i slična istraživanja dovela su do zaključka da agresivno “ponašanje” koincidera sa mentalnim poremećajima ali se oni ne mogu smatrati uzrocima takvog ponašanja.⁸⁶ Ipak, neke od manifestacija psihičkih i poremećaja ličnosti mogu uticati na agresivno ponašanje.

Po mnogim kriminolozima, psihopatija ima važnu ulogu u nastanku nasilničkih djela. Prema Dennis Howitt⁸⁷-u, psihopate su lica koja pokazuju hroničnu nemoralnost i antisocijalna ponašanja. Sociopate su lica koja nisu dovoljno socijalizovana, nemaju izgrađen sistem vrijednosti, manje su u stanju da uspostave odnose lojalnosti sa drugim pojedincima ili grupama, sebični su, neodgovorni, impulsivni, nepažljivi, nemaju osjećaj krivice, lako upadaju u frustraciju, druge krive za svoje loše ponašanje. Neki naučnici smatraju da su izrazi psihopata i sociopata vrlo široki i često se koriste za svakoga ko krši pravne norme.⁸⁸ Termin psihopata smatra se i sinonimom za moderniji termin sociopata i asocijalna ličnost. Neki, poput Samuel Guze-a tvrde da su sociopatija, alkoholizam i upotreba droge jedina psihijatrijska stanja koja su povezana sa kriminalnim ponašanjem za koje psihijatrija nema trajne efektivne metode liječenja te stoga predlaže da se sociopate zatvaraju dok ne dostignu zrelo doba.⁸⁹ On sociopatom naziva lice koje je imalo problema sa policijom i koje posjeduje najmanje dvije od sledećih osobina:

- učesće u više teških tuča;
- delinkvencija u toku školovanja;
- prazan dokument o radnom angažovanju;
- period patološke potrebe za promjenom mjesta boravka;
- bježanje od kuće.

⁸⁶ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 188.

⁸⁷ Dennis Howitt, *Introduction to Forensics & Criminal Psychology*, Pearson Education, Harlow, 2009, str. 476.

⁸⁸ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni Fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 190.

⁸⁹ Scott Mire and Cliff Robertson, *The Study of Violent Crime, Its Correlates and Concerns*, New York, CRS Press, 2011, str. 82.

Ovdje se lako može upasti u zamku da se sve psihopate automatski svrstaju u kriminalce ili da se sve sociopate mogu nepogrešivo identifikovati. Naučnici poput Vold i Bernard-a⁹⁰ smatraju pak da se termini psihopata, sociopata i asocijalna ličnost koriste da bi psiholozi lakše opisali jedan tip osobe sa kojom se susreću u praksi, i da predstavljaju naljepnice koje se lijepe na ozbiljnije prestupnike a da pri tom ne doprinose da se oni lakše identifikuju ili da se bolje razumiju razlozi njihovog ponašanja.

Hiperaktivnost je otkrivena kod školske djece koja su nedisiplinovana ili impulsivna a teškoće u učenju ispoljavaju se kao disleksija („slijepilo za riječi“), afazija (teškoće u govoru i slušanju riječi) i hiperkinezija (neodoljiva potreba za angažovanjem mišića). Konstatovano je da je veći broj dječaka u odnosu na djevojčice sklon ovim problemima (odnos 4:1) a u ukupnoj populaciji djece mlađe od 10 godina njihova zastupljenost je 5 – 10 %⁹¹ Među maloljetnicima koji su vršili krivična djela veliki je broj onih sa nesposobnošću učenja.

Odsustvo (samo)kontrole je najpoznatije objašnjenje nasilničkog ponašanja po kojem do nasilja dolazi kada snaga podsticaja da se ono ispolji (najčešće bijes) nadjača sposobnost pojedinca da ga kontroliše.⁹² Kod dvije vrste ljudi je ovaj faktor najevidentniji: kod onih koji ne mogu da se kontroliši i kod onih koji kod kojih je samokontrola previše izražena. Kod osoba sa izraženom samokontrolom težina nasilnog djela je mnogo veća u odnosu na težinu provokacije koja ga je izazvala.

Frojdovski koncepti imali su veliki uticaj na teorije i istraživanja unutargrupnih odnosa, posebno na Dollard-ovo istraživanje frustracije i agresije po kojem frustracija kao osujećenje u postizanju određenog cilja izaziva „negativni efekat“ to jest bijes i strah. Frustracija tako dovodi do agresije, ali takođe dovodi i do pasivnog, nekonfrontirajućeg držanja koje se često manifestuje kao depresija. Bijes je trenutna reakcija dok je mržnja trajna. Ona izvor ima u nedopadanju, negativnoj nastrojenosti prema nekome; s druge strane povezana je sa

⁹⁰ Scott Mire and Cliff Robertson, *The Study of Violent Crime, Its Correlates and Concerns*, New York, CRS Press, 2011, str. 83.

⁹¹ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni Fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 191.

⁹² Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 191.

strahom.⁹³ Mržnja je pokretač velikog broja kriminalnih djela koje karakteriše velika količina nasilja, a koje kriminologija svrstava u grupu „zločina mržnje“ (engl. *hate crimes*). Osim mržnje, veliki pokretač ljudskog djelovanja, pa tako i nasilja, je zavist. Nasilan djela isprovocirana zavišću Helmut Schoeck svrstava u „osvetničko nasilje“ (engl. *vengeful violence*). Kao najstariji primjer nasilja izazvanog osjećanjem zavisti i ljubomore nalazimo u Starom zavjetu, u priči o Kainovom bratoubistvu.⁹⁴

Poznati kriminolozi psihološke orijentacije, Hans Eysenck i Hans Toch⁹⁵ došli su do saznanja, koristeći dubinski intervju kao istraživačku tehniku, da su razlozi za izvršenje nasilnog kriminalnog djela od strane počinitelja sledeći: loša procjena namjere drugoga, odgovor na provokaciju, ogorčenje zbog izraženog neuvažavanja i „čuvanje obraza“ kao i „vraćanje protivnika na mjesto gdje spada“. Iz njihovog učenja razvila su se kasnije mišljenja po kojima je zadovoljstvo pokretač i bitan faktor nasilničkog ponašanja a logika i metodologija ispitivanja mora biti usmjerena na počinioca.

Alkoholizam kao faktor utiče na ponašanje u smislu niza psihičkih, organskih i socijalnih problema kako za pijanice tako i za njihovu okolinu. Ne može se tvrditi da je alkohol uzrok svih nasilničkih ponašanja čiji učinioci su bili pod njegovim dejstvom u momentu vršenja krivičnog djela. Zbog toga se mnogi slažu sa konstatacijama koje su formulisali Plant⁹⁶ i saradnici da; konzumiranje alkohola može (i skoro bez izuzetka to čini) povećati sklonost za agresivnim i nasilničkim ponašanjem kod muškaraca (kod žena nešto manje); to dejstvo zavisi od međuodnosa vrste pića, načina opijanja i okolnosti u kojima se ono događa; većina slučajeva opijanja ne rezultira agresivnim ni nasilničkim ponašanjem; konzumiranje alkohola može doprinijeti navedenim ponašanjima, ali se u odnosu na njih ne pojavljuje ni kao nužan ni kao dovoljan uslov; teški pijanci mogu biti učinioci ali i žrtve nasilja; iskustvo viktimizacije nasiljem (uključujući i seksualno nasilje) u dječjem dobu povezano je sa kasnijim teškim opijanjem tih lica; i rizik da se opijanje izrodi u nasilničko ponašanje zavisi od demografskih činilaca, stila

⁹³ James Drever, *A Dictionary of Psychology*, Penguin, Harmondsworth, 1978, str. 116.

⁹⁴ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 193.

⁹⁵ Ibidem

⁹⁶ M. Plant et al. People and placed: Some Factors in the Alcohol-Violence link, *Journal of Substance Use*, vol. 7, 2002, str. 211.

života i okolnosti. Ove posljednje obuhvataju: nekontrolisano opijanje, siromaštvo, život u naseljima dijede, uzrast (mladi punoljetnici su u najvećem riziku) i slične navike u opijanju.

Biološki faktori koji utiču na agresivno ponašanje tiču se uticaja nekih hormona, kao što je nivo testosterona, povreda mozga i anomalija. Ni jedno istraživanje sprovedeno u cilju dokazivanja uticaja hormona nije definitivno moglo da potvrdi da oni imaju uticaj na pojavu agresivnosti i ponašanja kojima se ostvaruje dominacija nad drugima. Ovo se odnosi i na povrede mozga (istraživanja nad britanskim i vijetnamskim ratnim veteranima) i na genetske nedostatke.

Spoljni činioci se odnose na proučavanje mjesta na kom je došlo do nasilnog ponašanja, jer za proučavanje nasilja nije dovoljno odgovoriti samo na pitanje zašto i ko postaje nasilan, već i u kojim okolnostima je došlo do primjene sile i koji socijalni činioci doprinose ovakvom ponašanju. Spoljne činioce dijelimo na prirodne i društvene faktore.

Prirodni faktori koji utiču na kriminalno nasilje su: mjesto izvršenje djela, vrućina, buka, zagađenost vazduha, zaštita ličnog prostora, prenaseljenost i ostali teritorijalni i geografski činioci. Pitanja koja se ovdje postavljaju su: gdje i zašto se dešavaju zločini; kako prestupnici biraju mjesto gdje će izvršiti krivično djelo; kakav značaj mjestu izvršenja daje krivični zakon; koliko su objekti napada dostupni; da li je prestupnik prethodno boravio u toj sredini.⁹⁷

Buka sama po sebi ne može izazvati agresivno ponašanje, ali je primjećeno da zajedno sa nekim drugim faktorima može dovesti do njega. Sa porastom buke raste i mogućnost primjene nasilja pogotovo kod ljudi koji su inače skloni agresivnom ponašanju. Neželjeni zvuci kao snažan ambijentalni stresor može predstavljati "okidač" za nasilno ponašanje, što se naročito primjetilo kod zatvorenika i lica u duševnim bolnicama.

Zagađenost vazduha ili aerozagađenja velikih gradova mogu usloviti agresivno ponašanje. Nepušači izloženi duvanskom dimu takođe pokazuju veću sklonost ovom ponašanju u odnosu na pušače.

⁹⁷ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 199.

Zaštita ličnog prostora, zaštićenog prostora, kojeg obezbjeđujemo sebi da bi se u prvom redu zaštitili od agresije drugih i sačuvali ličnu autonomiju, je jedan od jako bitnih faktora koji vrlo često dovodi do nasilnih akata. Takvi akti su plod samoodbrane, a njegov mehanizam je: neovlašćeno zadiranje u lični branjivi prostor, što dovodi do emocionalne razdraženosti i do toga da se osoba plaši za sopstvenu bezbjednost pa može pribjeći agresiji.

Prenaseljenost je usko povezana sa zaštitom ličnog prostora. U borbi za ljudski opstanak dolazi do viskog stepena agresivnosti ukoliko se desi prenaseljenost kako u ljudskoj tako i u životinjskoj zajednici. Ovo nasilje svojstveno je više muškim nego ženskim pripadnicima zajednice. U prenaseljenim gradovima ono dovodi do pojave nasilničkog ponašanja maloljetnika. Ovakvo ponašanje najčešće se dešava u kaznenim ustanovama gdje se dešava veliki broj telesnih povreda i ubistava. Broj ovih akata raste čak brže od porasta broja zatvorenika. Istraživanje je pokazalo da povećanje zatvorske populacije od 20% dovodi do porasta broja telesnih povreda za 30%, a porast broja zatvorenika od 40% vodi povećanju broja tjelesnih napada za 60%.⁹⁸

Društveni faktori, kao podgrupa spoljnih faktora, predstavljaju socijalne činioce kriminalnog nasilja. Najbitniji socijalni faktori su: društveno učenje; televizija i video igrice; i potkultura.

Društveno učenje se kao socijalni faktor graniči sa individualnim činiocima kriminalnog nasilja. Prvi naučnici koji su se počeli baviti instinktivnim učenjem bili su fiziolozi na čelu sa Pavlovom koji je objasnio mehanizam uslovnog refleksa. Nakon njega Watson i njegov učenik Skinner bave se analijom ponašanja životinja i ljudi, eksperimentujući na životinjama a potom analizirajući analogno ljudsko ponašanje. Tako se začeo bihevizizam, grana psihologije koje u učenju traga za objašnjenjem ljudskog ponašanja. U procesu učenja važno mjesto zauzima kažnjavanje koje može biti faktor uslovljavanja. Čovjek odluke donosi uz pomoć zapažanja i interpretacije, a pod uticajem spoljnih i unutrašnjih faktora. Društveno učenje zasniva se na pretpostavci da se ljudsko ponašanje treba razumjeti kroz opažaje, mišljenja, očekivanja,

⁹⁸ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 200.

kompetentnosti i vrijednosti. Kognitivni, saznavni činioci su ključni za objašnjenje ljudskog ponašanja. Ono što najviše utiče na svako ljudsko ponašanje je, kako tvrde teoretičari, društveno okruženje. Pojačavanje ima značajnu ulogu u procesu učenja i može uticati na olakšavanje njegovog usvajanja. “Tako i kriminalno ponašanje može inicijalno biti prihvaćeno zahvaljujuću udruživanju ili posmatranju, ali da li će biti usvojeno, zavisi primarno od pojačavanja (tzv. “operantno uslovljavanje”). Da li će to postati stalno ponašanje zavisice od ličnog pojačavanja ili prihvaćenih vrednosti. Ako pak neki činilac (kažnjavanje) rezultira osećanjem odbijanja (odvratnosti), to će dovesti do (trenutnog ili trajnog) blokiranja takvog ponašanja.”⁹⁹

“Učenje o očekivanjima” je teorija Jullian Rotter¹⁰⁰-a prema kojoj onaj ko vrši djela očekuje zauzvrat neki dobitak u vidu uvećanja statusa, moći, sigurnosti, materijalnog dobra ili prijatne senzacije. Onaj ko vrši kriminalna djela može očekivati nagradu na primjer od Boga zato što je sa lica zemlje uklonio nemoralne osobe. Uporedo sa njim, Albert Bandura¹⁰¹ posmatra pojedinca koji načine vladanja usvaja posmatranjem onoga što drugi rade. Ovaj proces je nazvao “učenje posmatranjem” (engl. *observational learning*) ili “modelovanje”, uz pomoć kojeg dijete može naučiti kako da koristi vareno oružje gledajući televizijski program i družeći se sa grupom vršnjaka koji djeluju kao podsticaj. Ovaj proces se može nazvati i “učenje kroz imitaciju” (engl. *imitational learning*). Uticajne osobe služe kao modeli ponašanja su roditelji, učitelji, prijatelji, vršnjaci ali i rok zvijezde, glumci, sportisti. U Americi postoji rasprostranjen termin koji se svakodnevno koristi za ovaj princip učenja nazvan “učenje kroz činjenje” (engl. *learn by doing*). Vrlo je važno da poznate javne ličnosti koje naprave neko kriminalno djelo budu obavezno kažnjene za isto, jer negativno ponašanje ima više šanse da bude prihvaćeno ukoliko mu sleduje nagrada umjesto kažnjavanja.

Učenje putem televizije i video igrice danas je neizbježno, ma koliko se svi trudili da ga izbjegnemo. Učenje nasilnog ponašanja putem gledanja takvih scena povećava nivo agresije i

⁹⁹ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 201.

¹⁰⁰ Julian B. Rotter, *Social Learning and Clinical Psychology*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1954.

¹⁰¹ Albert Bandura, Social learning theory of aggression-in: *The Control of Aggression*, Knutson J, ed, Chicago, 1973

jedan je od faktora koji doprinose porastu agresivnosti u društvu, kako tvrdi Huesmann¹⁰² sa saradnicima. Oni razlikuju dvije vrste efekata televizijskog nasilja:

- kratkotrajni (djeca i mladi naginju agresivnim ponašanjima neposredno po gledanju sadržaja koji sadrže nasilje); i
- dugotrajni (tiču se usvajanja stavova i navika koji olakšavaju prelazak na agresivna djela).

Najveći problem kod gledanja nasilničkih sadržaja u djetinjstvu je taj što se povećava rizik od pribjegavanja agresiji u odraslim godinama. Isto tako, istraživanja su pokazala da djeca u uzrastu 4-8 godina nakon igranja video igrice sa nasilnim sadržajem, u stvarnom životu imaju epizode agresivnog ponašanja, kao dokaz da nasilne video igrice neminovno vode u nasilje u stvarnom životu.¹⁰³

Uticaj potkulture na nasilničko ponašanje je pitanje kojim su se bavili Marvin Wolfgang i Franco Ferracuti. Njihovo učenje o “potkulturi nasilja” opisuje pozadinu sukoba vrijednosti između dominantne kulture i potkulture nasilja. Oni smatraju da predstavnici potkulture nasilja imaju tendenciju da čast vrednuju znatno više od pripadnika dominantne kulture i obratno; manje vrednuju ljudski život. Ovaj konfliktni odnos nasilne potkulture i dominantne kulture karakteriše i normativni konflikt. Norme su nametnute kroz pravila ponašanja koja su kod pripadnika nasilne potkulture ojačane kroz društvene zahtjeve i kažnjavanje. Te norme ponašanja postaju dio njihovog životnog iskustva, bez obzira na to koliko ih pojedinac zaista podržava, jer u suprotnom, i sam može postati žrtva tog nasilnog ponašanja. Potkultura je proistekla iz prošlosti, iz specifičnih istorijskih razloga, a onda je prenošena sa koljena na koljeno kao set ideja, bez obzira što su se razlozi zbog kojih je nastala izgubili. Ideje su uzrok nasilničkog ponašanja, po njima, a ne socijalni uslovi koji su te ideje u prošlosti generisali. Izlaz iz ovakve situacij vidjeli su u disperziji potkulture raspršivanjem porodica, kako bi se omogućilo tim porodicama da se asimiluju u dominantnu kulturu i samim tim bi prestale sa nasilničkim ponašanjem.

¹⁰² Rowwel Huesmann et al, Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behaviour in young adulthood: 1977-1992; *Developmental Psychology*, University of Michigan, 2003. 2003, vol. 39. No 2.

¹⁰³ Đorđe Ignjatović, *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, str 203.

Zaključak bi bio da subjektivni ili lični i spoljni faktori koji utiču na nasilno ponašanje i izvršavanje krivičnih djela takođe ostvaruju svoj uticaj i na Sicilijansku mafiju, međutim, potrebno je sprovesti istraživanje koje bi tačno i sistematično obradilo i klasifikalo, kvalitativno i kvantitativno, koji su to činioci u najvećoj a koji u manjoj ili zamenarljivoj mjeri uticali na nasilno ponašanje i krivična djela Koza Nostre. Poteškoću u sprovođenju ovakvog istraživanja može predstavljati činjenica da nedostaju osnovni polazni podaci kao što je njihov tačan broj, broj izvršilaca, relevantni činioci, broj riješenih slučajeva vezanih za Mafiju i td. Ovakvo istraživanje bi pokazalo koji su to najčešći faktori koji dovode i/ili utiču na izvršenje nasilničkih djela od strane Mafije.

5.5. Nasilje kao metod djelovanja Sicilijanske mafije

Mafija kao metod vladanja koristi kontrolu jedne teritorije, a upravljanje tom teritorijom je od vitalnog značaja za pitanje daljeg opstanka. Sicilijanska Koza Nostra je uglavnom fokusirana na svoju teritoriju ali odobrava svojim članovima da koriste njenu strukturu i veze u trans-nacionalnim kriminalnim aktivnostima. Familije obično šalju svoje izaslanike da izaberu oblasti od interesa na kojima će izvršavati svoje operacije. To su uglavnom šverc droge i pranje novca zbog kojih su njihovi članovi spremni da dosegnu visoke društvene, ekonomske pa čak i političke položaje posebno van granica Evropske Unije. Takođe se uključuju u procese javnih nabavki, prave šeme za pranje novca i lukava investiranja kako bi prikazali profit koji upotpunjuju dotokom naizgled legitimnog prihoda. Razborito korištenje odabranih *ljudi od slame* („*strawman*“ engl.) i iskusnih profesionalaca, uveliko otežava zaplijenu i oduzimanje imovine u onim državama članicama Evropske Unije sa blažim zakonima o zaplijeni imovine. Koza Nostra je prisutna u Španiji, Francuskoj i Njemačkoj a što se tiče država van granica Evropske Unije to su Sjedinjene Američke Države, Kanada, Venecuela i Južna Afrika.¹⁰⁴

Čuvena je rečenica koju je izjavio sudija Falkone nekoliko mjeseci prije nego što ga je Mafija likvidirala: “Prvo te diskredituju, onda te izoluju a zatim ubiju”¹⁰⁵ Ujedno, ona najbolje oslikava

¹⁰⁴ Europol, THREAT ASSESSMENT ITALIAN ORGANISED CRIME, FILE NO: EDOC#667574 v8, The Hague, June 2013, str 16.

¹⁰⁵ Prevod sa it. “*Prima ti screditano, poi ti isolano, e poi ti ammazzano!*”

lukav princip rada, perfidan “modus operandi” koji Mafija koristi prilikom obračuna sa svojim neprijateljima, bili oni bivši članovi mafije, obični karabinjeri ili časne sudije.

Nasilje se skoro uvijek odvijalo na teritoriji sa koje Mafijaška organizacija potiče i nema dokaza da je pribjegavala nasilju van granica Italije (pribjegavanje nasilju u Aberdeenu, Škotska, bi bilo u velikoj mjeri štetno za operacije pranja novca). U jednom slučaju, klan je izgubio na aukciji u Aberdeenu, ali oni nisu manipulirali aukcijom na bilo koji način ili načinili bilo kakve prijetnje. Da se aukcija kojim slučajem održala u Mondragoneu, Italija, mi bi vjerojatno vidjeli drugačiji modus operandi.¹⁰⁶

Paolo Campana je ovakvu strategiju Mafije nazvao “funkcionalnom diversifikacijom”, misleći pod diversifikacijom na strategiju organizacija koje nalik na Mafiju ne šire niti sele svoj biznis (zaštite/usluge pružanja bezbjednosti) van svoje teritorije nastanka, već umjesto toga razuđuju svoje aktivnosti putem investiranja u legalne i/ili ilegalne ekonomije. Kada se širi duž linija funkcionalne diversifikacije, Mafijaške grupe trude se da ostanu zavisne o svojim teritorijama sa kojih potiču. Ovo je bio slučaj i sa klanom La Torre sve do njegove smrti: njihove internacionalne ispostave ostale su u velikoj mjeri u zavisnom položaju i oslanjale se na resurse koji su stizali sa juga Italije; više od 80% saradnika bili su još uvijek sa sjedištem u Mondragoneu za vrijeme istrage.¹⁰⁷

Posao bezbjednosti često se vezuje za visok nivo nasilja koje dovodi do povećanja kažnjavanja sa kojima se suočavaju prestupnici ali i mogućnost da država zaustavi ovaj mafijaški biznis. Mafija u državama iz kojih nije potekla, a koje imaju efikasne policijske snage, češće se odlučuje da svoje aktivnosti usmjeri na trgovinu umjesto na pružanje zaštite.¹⁰⁸ Zaključak je da Mafije u inostranstvu teže da se više uključe u trgovinu nego u upravljanje. Njihovo postojanje je u najmanje 110 gradova širom Evrope. Umjesto da se donose odredbe koje bi samo premošćavale Italijansko anti-Mafijsko zakonodavstvo u svakoj državi članici Evropske Unije,

¹⁰⁶ Paolo Campana, *Understanding then responding to Italian organised crime operations across territories*, Extra-Legal Governance Institute and Nuffield College University of Oxford, 2011. str. 5.

¹⁰⁷ Paolo Campana, *Understanding then responding to Italian organised crime operations across territories*, Extra-Legal Governance Institute and Nuffield College University of Oxford, 2011. str. 10-23.

¹⁰⁸ Ibidem

potreban je efektivniji pristup koji bi podrazumijevao kombinaciju jednostavnijih i fokusiranijih mjera.

Mjere koje Paolo Campana predlaže bi uključivale:

A: Mjere koje bi olakšale prekogranična hapšenja i procedure predaje;

B: Mjere koje bi olakšale prikupljanje i razmjenu dokaza za vrijeme istražne i sudske faze;

C: Mjere za borbu protiv pranja novca i olakšanu zaplijenu i oduzimanje imovine u svim zemljama članicama.

Neke od ovih mjera već su usvojene i primjenjuju se u stvarnosti, kao što je slučaj sa dijelom mjera pod A i B, što se ogleda u boljim i bržim procedurama vezanim za izručivanje optuženih.

Ključ za razvijanje efikasih strategija u borbi protiv Mafije na cijeloj teritoriji Evropske Unije i šire je potpuno razumjevanje njihovih aktivnosti i modusa operandi na svakom lokalitetu posebno i zatim odrediti odgovarajuću strategiju u skladu sa tim. Kako mijenja teritoriju, Mafija mijenja i prilagođava svoj modus operandi koristeći *model diversifikacije*. Da li će Mafija vladati i baviti se zaštitom ili će se fokusirati samo na trgovinu zavisi od zemlje domaćina to jest snage i sposobnosti njenog političkog, pravnog i bezbjednosnog aparata da adekvatno odgovori na prijetnju.

5.6. Stvari Koza Nostre – Sudija Falcone

„Imamo jako malo vremena da iskoristimo ono što smo saznali, da nastavimo sa grupnim radom i ponovo potvrdimo naš profesionalizam. Nakon toga, sve će se zaboraviti, ponovo će se spustiti magla. Zato što informacije zastarjevaju a metode borbe moraju konstatno biti unapređivane.“¹⁰⁹

U svojim dvadeset intervjua, sudija Falcone dao je najtačnije razložen princip rada i korišćenja nasilnih metoda u djelovanju Sicijanske mafije. Njegovo palermitansko, sicilijansko porijeklo i ponos nisu dozvolili da tradicionalne sicijanske vrijednosti ostanu u sjenci Mafije i Koza Nostre. Nije dozvolio da Mafija dosegne nivo države, tu gdje je država, na žalost, bila odsutna.

¹⁰⁹ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Bur, 1991, str. 6.

Cosa Nostra ima na raspolaganju bogat arsenal instrumenata smrti. Za neuspjeli napad na sudiju Falcone-a 21. juna 1989. kod vile koju je iznajmio u Addauri, u blizini Palermo, mafijaši su postavili pedeset štapića eksploziva u obližnjim stijenama. Upotreba skraćene sačmarice, *lupara*, je prestala da bude u modi.

Čuvena puška sačmarica - *lupara*, koja je svojevremeno bila potpis na zločinima mafije, ovo zanatlijsko oružje sa nedvosmisleno seljačkim karakterom, sve manje i manje odgovara potrebama moderne mafije. Danas mafija uglavnom preferiraja oružje kraćih cijevi, kalibar 38 i Magnum 357 sa razarajućim metcima. Za teške i složene atentate odgovara i oružje duge cijevi strane proizvodnje, kao što su kalašnjikov, bazuka, minobacači. Eksplozivne naprave sa TNT-om se takođe koriste prilikom izvršenja atentata, koje se najčešće na automobilu žrtve aktiviraju daljinskim upravljanjem.

Koza Nostra prati nove trendove i u tehnikama ubijanja, koristeći se sofisticiranim oružjem kao podrškom za narastajući nivo agresivnosti. Balističko ispitivanje oružja može dati značajne informacije. Jedna ista *lupara* i kalašnjikov korišćeni su prilikom izvršenja pet delikata:

1. eliminacija dva mafijaška bosa, Stefana Bonantea i Salvatorea Inzerilla;
2. atentat na Salvatorea Contorno;
3. dva ubistva, prvo mafijaša Alfija Ferlita a zatim prefekta Palermo, Carla Alberta Dalla Chiese.

Zaključujemo da je jedno isto oružje korišćeno za svih pet delikata, a u zadnja dva delikta korišćeno je i dodatno oružje, kao napomena da je u drugom mafijaškom ratu pobjednička strana ubila, osim suparničkog bosa, i visokog državnog službenika Dalla Chiesu.

Jedinstvo mafije obezbjeđivala je *omerta*, ali je analiza oružja ipak donosila značajna otkrića vezana za organizaciju mafije, nelegalni trafiking i internacionalne veze. Osim oružja mafija je koristila i otrov. Čuven je slučaj iz novembra 1982, za vrijeme „drugog mafijaškog rata“ između familija Corleonesi i Bonante, kada je policija sumljala da je mafijaš Rosario Riccobono na jednom banketu otrovan zajedno sa još dvadesetak osoba. Međutim, kako čuveni pokajnik - *pentito* Tommaso Buscetta objašnjava, ni jedan mafijaš se ne kreće i ne okružuje odjednom sa

tako velikim brojem saradnika. Mafijaši nisu Bordžije i koriste otrov samo onda kada drugo oružje nije na dohvat ruke, kao što je to slučaj u zatvoru. Najverovatniji rasplet ovog masovnog ubistva bio je taj da su mafijaše jedne familije pod lažnim izgovorom okupili, nakon toga mučili, ubili i rastvorili im tijela u kiselini.

Mafijaš razmišlja logički i jednostavno. Sve tehnike ubijanja (oružjem, eksplozivom, davljenjem...) dolaze u obzir samo ako dobro funkcionišu i ne stvaraju nikakve probleme. Kao primjer pragmatizma Koza Noste navodi se *l'incaprettamento*, vezivanje ruku i nogu žrtve na leđima provlačeći joj konopac oko vrata kako bi se sama zadavila pokušavajući da se oslobodi. Ovako su izvršavali ubistva jer je to bio najlakši način da se žrtva kasnije transportuje u gepeku automobila.

Ipak, mafijaši su ubijali i na način koji ukazuje na razlog i motivaciju ubistva. Takav je slučaj sa ubistvima pjevača Pina Marchesea¹¹⁰ i Pietra Inzerilla¹¹¹. Ovakvo nasilje vezuje se samo za pripadnike Koza Nostre.

Iz svega navedenog sudija Falkone donosi sledeći zaključak i izvodi još jedan princip:

“U organizaciji nasilje i okrutnost nisu nikada besmisleni, uvijek predstavljaju *extrema ratio*, jedini izlaz kada su sve ostale forme prijetnje neefikasne ili kada je ozbiljnost jedne uvrede takva da zaslužuje samo smrt.”¹¹²

Još jedan princip na kom leži organizacija je da niko sebi ne može da dozvoli da se ogлуši o naređenje Komisije (Commissione) ili familije. Vođa familije upravlja jednim dijelom teritorije, a za poslove izvan te teritorije zadužen je predstavnik provincije, osim za Palermo gdje postoji kolegijalno tijelo: Komisija.

¹¹⁰ Pronađen sa genitalijama u ustima. Po nekima okaljao se neoprostivim grijehom: imao je avanturu sa ženom čovjeka od časti (*uomo d'onore*).

¹¹¹ Brat Salvatore Inzerilla, pronađen u gepeku automobila u Nju Jorku, sa svežnjem novčanica u ustima i međunožjem. Poruka: „Htio si da pojedeš previše novca, vidi se sad na šta ličiš.“

¹¹² Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Bur, 1991, str. 13.

Jedini poznati slučaj kada se jedan mafijaš oglušio o naređenje da ubije je Antonio Salamone i to zahvaljujući svojoj snažljivosti. Naime, prijavio se policiji da nije ispoštovao proceduru prijave boravka u Italiju, obzirom da je doputovao iz Brazila čiji je bio državljanin, kako bi bio uhapšen i samim tim spriječen da izvrši ubistvo. Jednom pušten na slobodu pobjegao je, ali ne da bi se sakrio od talijanskog zakona već od Koza Nostre koje se plašio više od države.

Donekle je uspio da se izbori i Luigi D'Aquino sa naređenjem da u zatvoru u kom je služio kaznu ubije, iz preventivnih razloga, brata ubijenog mafijaša kako ne bi došao u situaciju da osveti bratovo ubistvo. Luidi je trebao da otruje strihininom Pippa Coppolu, ali nije bio siguran da je ovo ubistvo zaista neophodno pa je odlučio da sprovede sledeće: otrovao je Koka Kolu koju su zatim zajedno popili, ali dovoljno samo da se razbole. Na ovaj način donekle je ispoštovao naređenje, kaznio se blagom intoksikacijom ali i ispoštovao sebe u namjeri da izbjegne neporebnu smrt.

Ipak, u 99% slučajeva onaj ko se dvoumi da li da ubije biva ubijen. Ubija se bez postavljanja pitanja sebi ili drugima, bez sumnji ili nesigurnosti, bez samilosti. Unutar Koza Nostre vladaju pravila različita od onih izvan nje. Za mafijaša je od velikog značaja da sam ubije, ukoliko dobije takvo naređenje, svog rođaka. To je koncept mafijaškog čovjeka od časti koji samo svojim rukama želi da prolije krv člana svoje familije. Takođe to garantuje sigurnost da se žrtva neće mnogo mučiti ukoliko se egzekucija izvrši brzo i efikasno.

Hrabrost i profesionalnost u izvršavanju ubistva za mafijaša je od velike važnosti, jer što je ubistvo krvavije, okrutnije, nemilosrdnije u očima običnog građanina to je veći njegov ponos i vrijednost unutar organizacije. Poslušnost i izvršavanje naređenja garantuju napredovanje u karijeri. Čak se i vođe familija priključuju izvršenju najopasnijih ubistava ali ne zbog sadističkog poriva ili okrutnosti. Mafijaška okrutnost nije sama sebi cilj. Ona predstavlja jednu rigoroznu logiku unutar same organizacije od koje mnogi strahuju, a koja predstavlja jednu perfektно organizovanu i ozbiljnu kriminalnu asocijaciju.¹¹³

¹¹³ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Milano, Bur, 1991., str. 14.

Ritualna ubistva nisu karakteristična za sicilijansku mafiju. Ne postoji hijerarhija kažnjavanja u zavisnosti od pričinjene štete, ili klasifikacija nasilja u odnosu na nivo opasnosti koju neka žrtva predstavlja. Cilj i težina zadatog posla određuju tehniku i način ubistva.

Stupanje u kontakt sa žrtvom je početni problem u izvršenju naređenog ubistva. Ubiti mafijaša koji je i sam prekaljeni ubica nije jednostavno i zahtjeva veliki trud i planiranje, kao što je bio slučaj sa mafjašem Michele Cavataiom. On je bio ključna osoba u „prvom ratu mafija“ od 1962-63, kada je izvršavao mnogobrojna ubistva za koje bi opruživao braću La Barbera iz suparničke familije. Bio je dakle jedan od najodgovornijih za zlodjela koja su isprovocirala najveću do tada policijsku represiju protiv Koza Nostre koja je štaviše morala da za neko vrijeme raspusti rad Komisije. Kada se situacija smirila i donijeta odluka da se sastavi nova Komisija sa novim članovima, Cavataio, od kojeg su strahovali većina mafijaša, izrazio je želju da se uključi. Trijumvirat¹¹⁴ koji je tada bio na čelu mafije, odlučuje da ga smakne. Ali kako uhvatiti u klopku najomraženijeg mafijaša i ubicu a da ništa ne posumlja. Dogovor je postignut da se Michele ubijedi da je mir postignut i da se određeni broj ljudi od časti pretvara da su mu prijatelji. Na taj način su uspjeli da mu se približe i izvedu sada već čuvenu zasjedu u ulici Lazio u decembru 1969.

Svaki oblik kriminalnog nasilja Koza Nostre nosi pečat izuzetnog pragmatizma i sposobnosti ove kriminalne organizacije da se adaptira, bilo da se radi o nasilnim aktima počinjenim unutar ili izvan ove organizacije.

Mafija napada označene žrtve onda kada su najranjivije. Nabrojimo samo neke primjere:

- Salvatore Inzerillo, vođa palermitanske familije dUditore ubijen 1981. rafalima iz kalašnjikova dok ulazi u blindirani automobil;
- Komesar Ninni Cassara 1985. pokošen mitaljeskom paljbom dok stepenicama ispred kuće silazi do blindiranog automobila;
- Sudija Rocco Chinnici 1983. gine dok izlazi iz kuće od eksplozije postavljene u automobil parkiran ispred njegove kuće;

¹¹⁴ Gaetano Baldamenti, Stefano Bonante i Luciano Leggio, koga su kasnije smijenili Salvatore Riina i Bernardo Provenzano

- Komesar Beppe Montana 1985. Ubijen iz pištolja dok se vraća sa izleta na moru nenaoružan.

Zaključujemo da samo strategija i tehnika utiču na tip ubistva ili vrstu oružja koja će se koristiti prilikom izvršenja. Izveden je tačan obrazac po kom se Sicilijanska mafija opredjeljuje za određeni način izvršenja kriminalnog djela. Na laički i „miran“ način može se doći do metode Koza Nostre a to je da: prije nego zada smrtonosan udarac organizacija uvijek sprovodi ozbiljno i produbljeno istraživanje. Na osnovu ovakvog zaključka shvatamo zašto je predstavnicima vlasti uvijek, pa i danas, teško da uhvate mafijaša „in flagrante“, to jest na djelu. Rijetki su primjeri mafijaša, kao što je slučaj sa Agostinom Baldamentijem, koji je uhvaćen sa pištoljem u ruci.

Nasilje unutar same organizacije najteže je razumjeti jer se oslanja na unutrašnju logiku organizacije koja običnim građanima i javnosti nije prihvatljiva. Pitanje je da li se to njeno unutrašnje ustrojstvo uopšte i zasniva na bilo kakvoj logici, obzirom da se radi o osobama koje se regrutuju iz redova kukavica, lažova, prevaranata, itd. Možda je ubijanje i jedini mogući način i sredstvo održavanja reda unutar Mafije. Koza Nostra je jedno društvo, organizacija koja ima svoje zakone, pravila koja se poštuju i primjenjuju, kao i mehanizme sankcionisanja. Ko prekrši pravila platiće svojim životom, a kazna je neizbježna i izvršava se odmah, bez odlaganja.

Epizodna ubistva koja se povremeno javljaju privlače posebnu pažnju državnih organa reda i pravosuđa, obzirom da upućuju na trenutno stanje unutar mafijaške organizacije. Ona su takođe i indikator snage kojom takva organizacija sprovodi kontrolu nad jednom teritorijom. Krvavi događaji koji su često okarakterisani samo kao „obračuni između rivaskih grupa“ ustvari predstavljaju dublji konflikt između familije Koza Nostre koja je glavna na jednoj teritoriji i druge koja pretenduje da se nametne kao i bude na čelu te organizacije.

Ovakvi sukobi unutar organizacije donosili su veliki broj smrtnih slučajeva i veliko razaranje. Takav je bio i sukob u Geli na jugu Sicilije koji je rezultirao sa 45 ubijenih u periodu od nekoliko mjeseci. Ovaj sukob je očigledno bio dokaz da se situacija u vrhu organizacije još nije bila iskristalisala i konsolidovala. Dok god traje ubijanje znak je da situacija još nije stabilna a

kada prestanu biće to znak da je Koza Nostra prevladala i uklonila marginalne organizacije uspostavljajući ponovo kontrolu nad teritorijom, nad izvorima prihoda, tenderima i javnim nabavkama, opštinskim pomoćima i lokalnim trafikingom.

Koza Nostra i dalje je nepredvidiva, kao i njeni članovi koji imaju svoje potrebe, želje, način ponašanja koji evoluiraju. Neki od pokajnika pokazali su sklonost da se, nakon istupanja iz organizacije, okreću načinu života koje bio nezamisliv i kažnjiv dok su bili članovi Koza Nostre. Mnogi su počeli da uživaju u drogi, igrama na sreću i kockanju, ženama. Pored Tommasa Buscette bilo je pokajnika sa mnogo važnijim informacijama o sicilijanskoj mafiji, ali je Tommaso bio prvi koji dao jasan uvid u rad organizacije do tada još nesaglediv iznutra. Negov uvid omogućio je sudiji Falkone da uspostavi jedan princip rada koji je rezimiran u nekoliko koncepata:

“moramo odustati od rasplnutih istraga; moramo sakupljati što više korisnih ali i manje korisnih informacija; moramo na početku postaviti istragu na veliko da bi kasnije mogli, kada ispred sebe budemo imali djelove slagalice, razraditi jednu strategiju”¹¹⁵

Dalje izvlači zaključak da u borbi protiv Sicilijanske mafije moraju biti maksimalno oprezni i provjeravati na svakom koraku granicu između poznatog i nepoznatog, ni ne pomišljajući da bi neko dugi umjesto njih mogao da popunjava praznine u istragama. Praćenjem novčanih tokova, kao na primjer onih u slučaju Spatola 1979. kada je iz Sicilije za Sjevernu Ameriku krijumčarena velika količina droge, došlo se do konkretnih dokaza protiv mafije ne samo u ovom već u još nekoliko povezanih procesa. Akumuliranje podataka, informacija ali i ogovaranja, hipoteza, pretpostavki i običnih digresija koje ne treba nikada u potpunosti zanemariti iako nemaju pravu vrijednost, omogućavaju da se racionalno i smireno prouče elementi neophodni da podrže jednu optužnicu.

U Koza Nostru se ulazi i izlazi prolivanjem krvi. Nije samo dovoljno znati ubijati da bi se postao član organizacije. Među najbitnijim zahtjevima su sledeća 3: biti muško; nemati nikoga od porodice u sudstvu; nemati nikoga od porodice u policiji. Mafiju karakteriše brzina kojom prilagođava arhaične vrijednosti zahtjevima sadašnjice, sposobnost da se pomješa sa civilnim

¹¹⁵ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Milano, Bur, 1991. str. 19.

društvom, korišćenje zastrašivanja i nasilja, brojnost i kriminalna statura njenih pristalica, sposobnost da uvijek bude drugačija ali u suštini ista. Nema stare i nove mafije: stare plemenite i nove žestoke. O tome svedoči niz krvoprolića od kraja drugog svjetskog rata naovamo: 1963. prvi rat mafija; 1969. masakr u ulici Lazio; 1970. umješanost u pokušaj državnog udara (takozvani udar Borghese); 1971. ubistvo republičkog tužioca u Palermu; 1974. maksimalna ekspanzija šverca cigareta; 1980. kontroliše trafficking heroina prema Sjedinjenim Američkim Državama. Od šezdesetih godina naovamo, ista imena mafijaša pojavljuju se u policijskim izvještajima ali država i organi reda preusmjeravaju svoje snage i počinju da se bore protiv Crvenih brigada i terorizma. Upravo tada mafija koja je slabo aktivna na polju ekonomije, preuzima posao sa drogom i postaje moćna.

Drugi rat mafija 1981-83. nije izbio zbog novca i tržišta narkotika već unutrašnjih previranja i rivaliteta čiji se korijeni nalaze desetinama godina ranije i koji je samo epilog jedno starog konflikta između dvije familije i teritorije. U osnovi je sukob koji stavlja na probu tradicionalnu palermitansku hegemoniju unutar Koza Nostre. Upotrebom nasilja unutar same Koza Nostre eliminisani su najopasniji pobunjenici što dovodi do osnaženja, većeg jedinstva i kompaktnosti, rigidnije i tajnovitije strukture ove kriminalne organizacije. Za razliku od njih, 'Ndrangheta i Camorra su sa horizontalno uređenom strukturom, bez sažetosti i ragrupisiranosti, povezane jedino krvnim srodstvima. Međutim, i pored toga one su u vezi sicilijanskom mafijom i partneri u poslovima van teritorija koju kontrolišu.

Koliko su mafijaši stručni, odlučni i inteligentni i sa kakvom sposobnošću i profesionalizmom koriste nasilje najbolje opisuje primjer atentata 1981. na Salvatore Contorna koji je vozeći se u svojim kolima na mostu Brancaccio primjetio da se automobil ispred njega kreće usporeno. Odmah prepoznaje u autu čuvenog ubicu Maria Prestifillipa i za sebe promrmlja: „Nedostaje samo motor.“ U tom momentu pojavljuje se i motor i u letu shvata da će biti ubijen. Momka koji je sjedio pored njega izbacuje iz auta u pokretu na trotoar a na njega se prosipa kiša metaka iz kalašnjikova koja razbija šoferšajbnu ali ga samo okrzne (kasnije je policija pronašla pramen kose koji mu je otkinula). Izlazi, sakriva se iza automobila i pištoljem upuca osobu na

motoru za koji kasnije saznaje da je Giuseppe Pino Greco zvani Scarpazzedda, takođe plaćeni ubica, kojeg je tada spasila pancir košulja.¹¹⁶

5.7. Govor nasilja

Cola Gentile, mafijaš iz Filadelfije optužen za trgovinu narkoticima, rođen na Siciliji kojoj se vraća i započinje posao sa Koza Nostrom, daje 1949. intervju studentu Andrea Camilleriju, kasnije poznatom talijanskom autoru krimića, pokušavajući da objasni i opravda svoju profesiju.

„Duttureddu („Mali Profesor“ – nadimak koji je Gentile dao Camilleriju), ako bih ja ušao u ovu prostoriju nenaoružan a ti uperio pištolj u mene i rekao: „Cola Gentile, klekni na koljena.“ Šta ja da uradim? Ja kleknem. To ne znači da si ti mafijaš jer si natjerao Cola Gentilea da klekne dolje. To znači da si ti kreten sa pištoljem u ruci.

Ali ako bih ja, Nicola Gentile, ušao nenaoružan i rekao ti: „Duttureddu, vidi, imam jedan problem. Moram da te zamolim da klekneš na koljena“. Ti me pitaš: „Zašto?“ Ja kažem: „Duttureddu, da ti objasnim...“ i na kraju uspijem da te ubijem da moraš da klekneš, to znači da sam ja mafijaš. Ali ako bi odbio da klekneš morao bih da te ubijem. To nikako ne bi značilo da sam pobijedio: Izgubio bih Dottoreddu.“

Namjerna upotreba nasilja isključuje komunikaciju i smanjuje stepen odlučivanja što čini da fizičko nasilje ne može predstavljati moć, ali to predstavlja neizbježan granični slučaj izbjegavanja alternative koja sačinjava moć.¹¹⁷ Prijetnja nasiljem jedino ima moć ako osoba kojoj se prijeti vjeruje da će se prijetnja ostvariti ukoliko ne ispuni ono što se od nje traži. Ako se ne povinuje, prijetnja mora biti ostvarena.

„Nedovoljno je reći da moć i nasilje nisu jednaki. Moć i nasilje su suprotnosti: tamo gdje jedno apsolutno vlada, drugo je odsutno. Nasilje se pojavljuje tamo gdje je moć ugrožena, ali prepušteno svom toku ono dovodi do prekida moći.“¹¹⁸

¹¹⁶ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Milano, Bur, 1991, str. 50.

¹¹⁷ Niklas Luhmann (1927 – 1998) Njemački sociolog i istaknuti proučavalac sistemskih teorija

¹¹⁸ Hannah Arendt, *On Violence*, San Diego and New York, Harvest Books, 1969, str. 56.

Zanimljivo je zapažanje historičara mafije Dickie Johna koji nas vraća na činjenicu da Gentile iako ulazi bez oružja, daje moguć rasplet događaja u kom on puca u osobu koja odbija da klekne. „Gentile očigledno ima problem da, makar i hipotetički, zamisli sebe bez pištolja u ruci“¹¹⁹ Gentile je kasnije, u svojim osamdesetim, pisao memoare u kojima je pokušao da objasni i opravda sebe, možda najviše zbog svoje djece koja su ga se stidjela i odrekla ga se zbog kriminalnog porijekla koje je plaćalo njihove školarine, njihove kuće i dovelo do toga da imaju ugledne karijere.

„Oni koji pišu o nasilju koje su sproveli govore jezikom legitimacije.“¹²⁰ Nerado se piše o nasilju kao fenomenu, ali ljudi imaju želju da objasne sebe, ne samo da daju izgovore ili da lažu, već da jezikom koji većina koristi donesu svoju istinu i u isti mah odgovaraju pred licem pravde. Sudija Falcone znao je da prepozna i iskoristi ovu ljudsku slabost.

U govoru koji koristi mafija sve je poruka, sve je nabijeno značenjem i ne postoje detalji koji se mogu zanemariti. Onaj ko živi u stalnom kontaktu sa opasnošću ima potrebu da protumači svaki detalj pa bio on i naizgled nevažan, da ga interpretira i dekodifikuje.¹²¹ Direktno i nedvosmislene prijetnje smrću lako je interpretirati i dovode žrtvu do toga da sama sebe počne da preipituje. Ali ako prijetnja ne postigne željeni cilj, onda se osoba pokušavati učutkati tako što se dikredituje. Tek onda se pribjegava atentatu, jer mafija je racionalna i želi svesti ubijanja na minimum.

Koza Nostra, kako prenosi sudija Falcone, predstavlja jedan svijet koji treba razumjeti u njegovoj cjelovitosti. „Ljudi od časti“ su zakleti da govore samo istinu, što je vjerovatno i razlog zbog kojeg mnogo ne govore. Oni ne kradu, ne kockaju, ne bave se preljubom, ali zato ubijaju i ponose se time.¹²² Po njemu, nedostatak prisustva Države kao internalizovane

¹¹⁹ John Dickey, *Cosa Nostra: A History of the Sicilian Mafia*, Palgrave Macmillan, New York, str. 177.

¹²⁰ Reemtsma, Jan Philipp, *Trust and Violence: an essay on a modern relationship*, Princeton University Press, 2012, str. 261.

¹²¹ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Milano, BUR, 1991., str. 22.

¹²² „Jednog dana 1976. odem da ispitam izvjesnog Peppina Pesa, običnog zatvorenika, osuđenog za višestruka ubistva, a koji je, zbog visokog mišljenja o sebi, i sam mogao biti čovjek od časti. Kada mi je rekao da je u zatvoru izabran u komisiji za kontrolu menze, odgovorio sam mu šaleći se: „Reci Pes, hoćeš li to iskoristiti da bolje jedeš?“. Zgroženo me pogledao a onda mi, ne baš veselim tonom, odgovorio: „Gospodine sudija, ja

vrijednosti, povlačenje u familju, grupu, klan, sve je to samo jedna mješavina anomalije i primitivnog nasilja koja je u osnovi mafije. Mafije koja se može shvatiti i kao potreba za redom, to jest Državom.

Mafija dobro razumije da osim nasilnika i žrtve postoji i treća osoba, ona kojoj je poruka upućena. Nasilni akt koji Mafija izvede zahtjeva pažnju javnosti. Činjenica da je Mafija izvršila neko ubistvo sama po sebi nije toliko značanja koliko poruka: „Ne igrajte se sa nama“. Ovo se odnosi i na kidnapovanja, mučenja ali i ratove.

Prvi mafijaški rat 1962. i drugi 1981. obilovali su ubistvima i krvoprolićima. Sve počinje sa prijetnjom putem diplomatske komunikacije, zatim se šalje poruka (ako se ne predete nastavićemo), i završava krvavim ratom. Poruka svakog rata je ista: „Ne pokušavajte ovo ponovo.“¹²³ Ono što nasilje poručuje je prijetnja uništenjem to jest da ono što se odnosi na žrtvu može se odnositi i na treće lice.

Mafijaške porodice vode računa o upotrebi jezika i kodova koji koriste, pogotovo ljudi od časti. Tradicionalna komunikacijska strategija organizacije je uvijek bila u cilju minimiziranja verbalne komunikacije, naglašavajući potencijal značenja simboličkog gesta, pogleda, neizgovorenog teksta. Tišina je uvijek bolji izbor od riječi, što važi i za šefove. Ograničeni upotreba reči daje članovima organizacije čvršću kontrolu i manju izloženost kršenju pravila. U stvari, najgora izdaja nisu svađe između porodica i ubijanje pripadnika drugih klanova, već izdaja onih koji se smatraju članovima organizacije, oni koji joj služe ali i uživaju sve prednosti, posebno ekonomske: ozloglašen je onaj koji govori, onaj koji prekrši pravilo ćutanja i otkriva strogo čuvane tajne. Kontrola govora je najlakši način da se presretne i kontroliše misao, da se blokira svako moguće kritičko ili lično mišljenje, bilo koji oblik neslaganja. U tom kontekstu, tišina sigurno neće biti negativna vrijednost, već strogo pravilo čovjeka od časti.

se samo bavim ubijanjem, ne kradem meso!“ (Giovani Falcone, Cose di Cosa Nostra, u saradnji sa Marcelle Padovani, Bur, 1991., str. 25.)

¹²³ Reemtsma, Jan Philipp, *Trust and Violence: an essay on a modern relationship*, Princeton, Princeton University Press, 2012, str. 269.

Simboli mafije, njena tradicija i kultura, su zaostavštinu kroz koju se moć i nasilje mafije transformišu u simboličko nasilje i moć: “Konzumacijom, a ponekad i proizvodnjom književnih tekstova i pjesama,... svako na svoj način učestvuje u osnivanju i kontinuiranom redefinisiranju kulturnog univerzuma mafije što uvećava simboličku moć mafije, ali u isto vrijeme je pokreće i reinterpreтира iznova, što znači da nameće obavezu mafijaškim organizacijama i njenim članovima da se iznova bave predstavama o sebi i svojim mjestom u svijetu”¹²⁴. Po Santoro-u, mafiju ne karakteriše samo fizičko nasilje, već i “simboličko nasilje”, kako ga naziva Pierre Bourdieu, francuski sociolog i filozof. Mafija je sposobna potajno usaditi ne samo vrijednosti, nego i kognitivne obrasce i načela legitimnosti: po tome se Mafija i razlikuje od Države kao političke forme, po svojstvenim načinima izražavanja i sadržajima sa simboličko-normativnom dimenzijom. Rituali inicijacije, po njemu, mogu imati istu (simboličku) funkciju kao i politički rituali: proizvodnju odnosa pripadnosti i lojalnosti. Slično tome, romani, priče ili legende mafijaša, igraju ulogu izgradnje simboličkog identiteta i kontinuiteta, individualnog, ali nadasve kolektivnog.

Treba obratiti pažnji na promjenu strategije i načina djelovanja mafije posle 1991-92 godine u odnosu na civilno društvo i Državu. Masovnu upotrebu nasilja i terora zamjenila je, nakon masakra u Capaci i ulici via D’Amelio, pojava neeksponiranja (engl. *low profile*), jedna strategija prividnog primirja koji prati smanjenje stope mafijaških i drugih ubistava za 80-90% od devedetih godina naovamo. Ovoj taktičkoj promjeni ne treba odgovarati sa smanjenjem pažnje ka ovom fenomenu ili smanjenjem koordinacije i reakcije od strane državnih institucija, naučne zajednice i ostalih društvenih subjekata koji su zaduženi za borbu protiv mafije. Jer, kako kaže sudija Falcone: “Svaki put kada se ulože zajednički naponi u borbi protiv mafije, uključujući društvene izvore, kulturne i političke faktore, rezultati nikada nisu izostali”¹²⁵

5.8. Kontinuitet Koza Nostre

Koza Nostra, kako smo već napomenuli ranije, oslanja se na tradicionalne vrijednosti, kao što je i religija. Možda i bolje od ostalih hrišćana, ali i kriminalaca, razumiju franjevački moto:

¹²⁴ Santoro M., *La voce del padrino*, Ombre corte, Verona, 2007, str. 142-143

¹²⁵ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Milano, Bur, 1991, str. 7.

“Brate, sjeti se svakog dana da moraš umrijeti”, jer prijetnja smrću u njihovim životima je konstantna.

Od nekadašnjeg starog mafijaša seljaka, današnji urbani mafijaši podlegli su kulturi konsumizma, pa su tako i stare, tradicionalno hrišćanske vrijednosti zapostavljene. Ipak, mafijaši uspijevaju da očuvaju kulturu kojoj pripadaju i, za razliku od ostalih članova društva koji žive u svijetu koji je izgubio tačku oslonca, Mafija uspijeva da očuva svoj identitet.

Kontinuitet mafiji obezbjeđuje i “mehanizam isključivanja”¹²⁶ koji nalazimo kod nekadašnjih eskimskih i indijanskih plemena. Ova plemena su dozvoljavala da se stari, bolesni, ranjeni i nesposobni članovi plemena napuštaju kako bi ostatak mogao lakše i brže da se kreće kroz surovu teritoriju ne ugrožavajući opstanak većine.

Odnos prema smrti je takođe značajan. Za čovjeka od časti, biti ubijen može predstavljati izvor velikog prestiža za njegove naslednike koji se mogu kasnije time i ponositi. Istovremeno, njegove ubice mogu sebi podići ugled u organizaciji, obzirom da su ubili čovjeka od časti. Odmjeravati snage sa čovjekom od časti donosi slavu, ubiti ga još veću, ali biti ubijen je najveća čast.

Kultura smrti nije karakteristična samo za mafiju već i za cijelu Siciliju. Na Dan Mrtvih¹²⁷, koji je veliki praznik, dijele se slatkiši pod nazivom mrtvačka glava, pravljeni od stvrdnutog šećera. Sicilijanska literatura u djelima čuvenih pisaca kao što su Pirandello¹²⁸ i Sciascia¹²⁹, obiluje primjerima smrti i pesimizma.

Takođe, za jednog mafijaša ispoljavanje emocija, kao i pretjerana razgovorljivost, znak su slabosti. Osjećanja pripadaju sferi privatnog života i ne postoji razlog zbog kojeg bi ih trebalo prikazivati u javnosti. Čovjek od časti nikada ne oplakuje. Čak naprotiv, pred mrtvim mafijašem, makar on bio i iz suparničkog klana, članovi Koza Nostre pokazuju samo

¹²⁶ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Milano, Bur, 1991, str. 33.

¹²⁷ Dan Mrtvih po rimokatoličkom kalendaru proslavlja se svake godine 02. novembra.

¹²⁸ Luigi Pirandello (1867-1936), italijanski pisac dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1934.

¹²⁹ Leonardo Sciascia (1921-1989), talijanski pisac, novinar, političar.

poštovanje i divljenje, kao što je bio slučaj sa ubijenim Salvatore Inzerillom i njegovim bratom Santom koji je zadavljen u zatvoru ubrzo nakon bratovog ubistva kao osiguranje da se neće osvetiti.

U konfliktnom odnosu privatnog i javnog, u formalnom poštovanju normi ponašanja praćenim jakim osjećajem pripadnosti nailazimo na podvojeni moral tipičan za mafiju ali i za sve Sicijance, sa tom razlikom što mafijaška organizacija taj dupli moral sublimira na nivo kriminala. Dugo vremena su se miješali mafija i mafijaški mentalitet, to jest mafija kao nelegalna organizacija i mafija kao jednostavan način postojanja. Može se imati mentalitet mafijaša i bez da se bude kriminalac.¹³⁰

Podvojenost morala ili dualnost sicijanske duše sudija Falkone objašnjava istorijskim razlozima i ostrvskom prirodom naroda koji je u izolaciji od ostatak Italije. Sicijanci su oformili način života koji omogućava odolijevanje raznim okupatorima i preživljavanje. Narod se sa svakim novim osvajačem morao adaptirati svaki put iznova, ali zadržavajući svoj identitet. Po odlaski okupatora, ostrvljani su u naslestvo dobili jedan “misoneistički” temperament (*misoneista*¹³¹ – it.), sastavljen od jednog naizgled potčinjavanja, odanosti prema svojim tradicijama i ujedinjene sa jednim prkosnim ponosom. Kao rezultat ovoga, sicilijanci usvajaju i asimiliraju svaku novinu ali u funkciji kriterijuma i utilitarističkih izbora samo njima svojstvenih.

Ova je posebna forma misoneizma u kojoj mafijaš gaji veliko poštovanje prema društvu kojem pripada. On zna vrlo dobro da mora živjeti u okvirima društvenih struktura, administracije i politike koje su mnogo jače od mafijačke organizacije. Zbog ovakvog shvatanja Države možemo zaključiti da Mafija nije anti-država već struktura koja je sa njom paralelna, jer čim Mafija osjeti da je prisustvo države oslabilo, snaga sukoba se pojačava.

Mafija je organizacija koja pokazuje nivo agilnosti, revnosti i pragmatičnosti veći od svih državnih institucija zajedno. Stoga borba protiv Koza Nostre zahtjeva ne samo veliko poznavanje ove materije već i jednu vrstu interdisciplinarnu pripremu.

¹³⁰ Giovanni Falcone, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Milano, Bur, 1991, str., str. 34.

¹³¹ Riječ grčkog porijekla: *misos* – mržnja, *neos* -novo. Označava onog ko mrzi svaku promjenu ili novinu.

5.9. Mafija i Evropska Unija (EU)

Koza Nostra je najstarija, najtradicionalnija i najrasprostranjenija manifestacija Sicilijanske Mafije. Što se tiče internacionalne ekspanzije ona je uglavnom usmjerena na Sjevernu Ameriku. Unutar EU njeni izaslanici bave se kriminalnim operacijama i pranjem novca. Današnja strategija Koza Nostre da ostane neprimijećena aktuelna je kako na teritoriji koju kontroliše tako i van nje. Njeno polje djelovanja okrenuto je ka ekonomskim tokovima i dešavanjima, baveći se takođe i švercom kokaina, nerijetko u saradnji sa drugim Mafijama, ali i pranjem novca koji uvode u legalne tokove infiltrirajući se u ekonomije njima privlačnih zemalja kao što su Južna Afrika, Kanada, USA, Venecuela i Španija. Klanovi Stidda, Cursoti i Laudan, koji ne pripadaju Koza Nostri, takođe predstavljaju prijetnju EU obzirom da se povezuju sa nasilnim kriminalom, uključujući i oružane pljačke.¹³²

Evidentna je prijetnja koju unutar Evropske Unije (EU) predstavlja Mafijaški tip Italijanskog organizovanog kriminala na koji upozorava Europol. Osnov njene moći leži u kontroli i eksploataciji teritorije i zajednice. Kontekstualni koncept “familije”, “moći”, “poštovanja” i teritorije” najbitniji su za shvatanje Mafije. Ona je sposobna da utiče na političke izbore i da svoje ljude postavlja na značajne administrativne pozicije, čak iako se radi o teritoriji koja je daleko od teritorije pod njenom kontrolom. Upravo iz ovog razloga Mafija predstavlja prijetnju kao ni jedna druga Evropska Grupa Organizovanog Kriminala (European Organised Crime Group (OCG)). Oslanjajući se na rupe u zakonu i koristeći usluge korumpiranih birokrata i profesionalaca Mafija pere novac preko sumljivih kompanija i takozvanih “*strawman*” (ljudi od slame)¹³³.

Četiri Italijanske organizacije Mafijaškog tipa – Sicilijanska Mafija, Kalabrijska ‘Ndrangheta, Napuljska Camorra i Apulja – imaju zajedničke karakteristike ali i specifična individualna obilježja. Njihov modus operandi i ponašanje se modifikuju kada operišu van teritorije iz koje su potekle.

¹³² Europol, THREAT ASSESSMENT ITALIAN ORGANISED CRIME, FILE NO: EDOC#667574 v8, The Hague, June 2013, str 3.

¹³³ Pojedinaac koji djeluje kao paravan za druge koji zapravo snose trošak i ostvaruju profit od transakcija.

6. ISTORIJA ANTIMAFIJE

6.1. Istorijski korijeni

Istorija kriminaliteta je i istorija njegovog suzbijanja istovremeno.¹³⁴ Istorijski posmatrano, specijalne istraživačke tehnike (SIT) u obliku tajnih operacija vode porijeklo od špijunskih aktivnosti, oprobanih već u doba antičkih Rimljana¹³⁵. Ulogu infiltratora obavljali su *exploratores*¹³⁶, to jest vojnici koji su najčešće u grupama išli u izviđanje teritorije, snaga i kretanja neprijatelja. Van usko oraničenog vojnog polja, *explorator* ukazuje na, zavisno od različitih svjedočenja klasičnih autora, unutrašnje i vanjske špijunske aktivnosti. Za istraživanje Rimljani su takođe koristili i *speculatores*, osobe koje se u tajnosti i na lukav način brinu o slanju poruka i, barem od vremena Avgusta, bave se takođe i unutrašnjom špijunažom: u konkretno ovoj ulozi, za vrijeme carstva bivaju smjenjeni od strane *frumentarii*-ja¹³⁷ Ne

¹³⁴ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 80.

¹³⁵ M.A. Marco Boccloini, M.C. Vincenzo Ciliberti, V.B. Giancarlo Napoli, *Tecniche investigative speciali per il contrasto patrimoniale alla criminalita organizzata*, Guardia di Finanza, Scuola di polizia tributaria, Anno di studi 2007 – 2008, str 23.)

¹³⁶ Bertoldi A., *In principio erano exploratores*, iz *Polizia Moderna*, 2005, 11, str. 61.

¹³⁷ Brizzi G., *I sistemi informativi dei Romani. Principi e realtà nell'etr delle conquiste oltremare (218-168 a.C.)*, Wiesbaden, 1982, str. 185.

možemo sa sigurnošću tvrditi da su ove tehnike bile nepoznate na području Sicilije prije dolaska Rimljana, ali je sasvim sigurno da su i one sa njihovim dolaskom pristigle na ovo ostrvo.

Do danas, mnogo je heroja koji su dali svoj život u borbi protiv mafije, a ovdje pominjemo imena samo nekih od njih: Carlo Alberto Dalla Chiesa, Giovanni Falcone, Paolo Borsellino, Don Giuseppe Puglisi, Rita Atria i mnogi drugi.

6.2. Antimafija u Italiji danas

Odnos države Italije prema Mafiji možemo okarakterisati kao specifičan iz razloga što su italijanski sudovi u mnogo navrata oslobađali ili čak blago kažnjavali njene članove, stoga su i same sudije (Corrado Carnevale na primjer) dospijevali među optuženima za saradnju sa Mafijom, kako navodi Diego Gambetta¹³⁸. Isto tako Giulio Andreotti, bivši visoki italijanski državnik, bio je optužen za kontaktiranje i udruživanje sa mafijom, a 30. aprila 1999. sa još sedmoricom ljudi biva proglašen krivim. Iako finansijski nezavisna, Mafija još uvijek uživa zaštitu korumpiranih političara.

Prekretnicom u borbi protiv mafije je izbor Carla Alberta Dalla Chiese za prefekta Sicilije, kao i postavljanje zakonodavnog okvira septembra 1982 godine, usvajanjem posebnog “Antimafijskog zakona” (*Rognoni – La Torre Legge*) koji u Krivični zakonik Italije uvodi novo krivično djelo “udruživanje u organizaciju mafijaškog tipa” (*associazione di tipo mafioso*) uz predviđenu kaznu lišavanja slobode, oduzimanje svih predmeta korišćenih ili namjenjenih vršenju kriminalne radnje i konfiskaciju cjelokupne nezakonito stečene imovine.¹³⁹

Promišljanje današnjice kao doba komunikacije, kolektivne inteligencije i reakcije, takozvani četvrti kosmološki stepen koji prof Alessandro Ceci naziva “*epipower*”¹⁴⁰, u skladu je sa težnjom da se osavremeni, unaprijedi, koordinira i objedini u cjelinu napor različitih unutrašnjih i međunarodnih institucija koje su se uhvatile u koštac sa zločinima mafije i organizovanog

¹³⁸ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 137.

¹³⁹ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 137.

¹⁴⁰ www.alessandroceci.eu/Home/diario-della-crisi/c-era-una-volta-un-principe (01.09.2013)

kriminaliteta. O ovome svjedoči i osnivanje parlamentarne antimafijske Komisije u Italiji, Evropske antimafijske Komisije, ali i obrazovanje lokalnih tijela tipa “antimafija pula” (pool antimafija) osnovanog u Palermu od strane Rocco Chinnici-ja. Na nacionalnom nivou je decembra 1991. obrazovan “Generalni savjet za borbu protiv organizovanog kriminaliteta” koji uspostavlja Antimafijsku istražnu direkciju (DIA - *Direzione Investigation Antimafia*).

Kao primjer rada D.I.A. ovdje navodimo dio iz Intervencije načelnika operativnog centra D.I.A. u Palermu, pukovnika Giuseppe D'Agata¹⁴¹ pri Specijalnoj Komisiji za Organizovani Kriminalitet, Korupciju i Reciklažu novca (CRIM – *Commisione Speciale sulla Criminalit  Organizzata, la Corruzione e Riciclaggio di denaro*) Evropskog Parlamenta na temu “Najnovija dostignuća u borbi protiv Mafije i srodne djelatnosti D.I.A”, Brisel, 18.06.2013., vezanog za slučaj Vito Nicastri (NICASTRI slučaj) u iz kojeg prenosimo šemu trostrukog koruptivnog sistema koji je stavio u komunikaciju **3 SVIJETA**:

Tabela 2. Šematski prikaz trostrukog koruptivnog sistema na osnovu slučaja NICASTRI

POLITIČAR	Garantuje preduzeću donošenje svih administrativnih akata neophodnih za realizaciju parkova vjetrolelektrana, zauzvrat dobijajući mito u istoj vrijednosti
MAFIJAŠ	Odobrava preduzeću da može poslovati na njegovoj teritoriji i političaru da može da se stara o poslu, dobijajući zauzvrat mito
PREDUZETNIK	Obavlja posao uz obećanje mita od strane političara i mafijaša, i dijeli poslove podizvođačima koje mu naizmjenično sugerišu mafijaš i političar

Pomoću ovog sistema dogovaranja između više subjekata izgrađeni su mnogi parkovi vjetrolelektrana na Siciliji.

Italijanski Parlament je, u vrijeme prethodnih legislatura, instituisao po zakonu osam antimafijskih parlamentarnih Komisija¹⁴².

¹⁴¹ www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201306/20130627ATT68699/20130627ATT68699EN.pdf, str. 4. (04.09.2013)

¹⁴² www.parlamento.it/604

Istražna parlamentarna Komisija o fenomenu mafija i druga kriminalna udruženja, domaća i strana, instituisana je zakonom 04.08.2008. Sačinjavaju je dvadesetpet senatora i dvadesetpet poslanika, a ona obavlja, u skladu sa usvojenim zakonom, sledeće zadatke:

- Ovlašćena je za verifikovanje nad sprovođenjem normativnih akata,
- Ovlašćena je da sprovodi istrage nad domaćim i stranim kriminalnim organizacijama,
- Ovlašćena je da vodi istragu u odnosima između mafije i politike,
- Ovlašćena je da vodi istragu o infiltraciji mafije u ekonomski sistem,
- Ovlašćena je da vodi istragu nad nelegalno stečenom imovinom i reciklažom,
- Ovlašćena je za verifikovanje adekvatnosti aparata za suprotstavljanje mafiji,
- Ovlašćena je za referisanje Parlamentu

Sa ciljem da garantuje bolju istražnu koordinaciju između sudova, kada su istrage terorizma i kriminaliteta međusobno prepletene, osnovana je takođe i Nacionalna antimafijska uprava (DNA- *Direzione Nazionale Antimafia*). Nacionalna antimafijska uprava i one okružne uprave imaju autonomne dodijeljene funkcije i ne postoji nikakvo hijerarhijsko preklapanje između njih. Institucija jedne Okružne Antimafijske Uprave (DDA - *Direzione Distrettuale Antimafia*) definisana je izborom da se predvide mehanizmi koordinacije istražnih aktivnosti među različitim stvarnostima na terenu¹⁴³.

Budući pravci kontrole organizovanog kriminaliteta¹⁴⁴ prema Ernestu Savoni trebalo bi da se pokrenu u tri smjera:

1.Riješiti pitanje otežane primjene važećih normi sa aspekta kriminalnih bandi, koordinacije istražnik i sudskih aktivnosti, edukacije zaposlenih u pravosuđu.

2.Iznalaženje optimalnih rješenja neophodnih zbog prilagodljivosti organizovanog kriminaliteta promjenama na “kriminalnom tržištu”, obzirom da svaka represivna akcija dovodi do reakcije kriminalnog podzemlja koje je u stanju da se brzo transformiše kako bi opstao.

¹⁴³ Dott. Agostino Allegro, *I Rapporti tra Pubblico Ministero e Polizia Giudiziaria: Autonomia investigativa e dipendenza funzionale*, Università degli studi del Molise, Facoltà di Giurisprudenza, Tesi finale di dottorato di ricerca in Politiche penali dell'Unione Europea, XXII ciclo 2006-2009

¹⁴⁴ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 79-82.

3. Razvijanje preventivnih mjera kako bi se suzilo polje djelovanja ovim kriminalnim udruženjima ali takođe i smanjila “ranjivost” legitimne ekonomije na infiltriranje mafije.

Takođe, ističe Savona, najveći naponi moraju biti usmjereni na oblast istraživanja kako bi se unaprijedila evalutivna metodologija vezana za donošenje odluka koje se tiču i lokalnog i nacionalnog i međunarodnog sektora djelovanja mafije.

Preporuke Diega Gambette¹⁴⁵, koji nije pristalica bilo kakve vrste pregovora sa Mafijom su sledeće:

- Liberalizovati tržište droga i cigareta
- Učiniti transparentnim i pojednostaviti ugovore sa javnim sektorom
- Primjeniti antimonopolsko zakonodavstvo na cjelokupno tržište
- Reorganozvati izborne procese kako bi se minimalizovala mogućnost krađe glasova

Giovanni Fiandaca¹⁴⁶ pak skreće pažnju na intenzitet napora kojim se želi suzbiti organizovani kriminalitet obzirom da se srećemo sa opasnošću da dođe do apsolutizovanja nekog od principa tog djelovanja. Naime, ne treba dozvoliti da *načelo efikasnog progona* dođe u sukob sa *načelom zaštite ljudskih prava*. U protivnom, kako ističe poznati njemački pravnik i politikog Karl Schmidt, može doći do tiranije ukoliko se svaki pravni princip ne postavi tako da bude u stvarnoj ravnoteži i toleranciji sa drugim principima.

¹⁴⁵ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 81.

¹⁴⁶ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 81.

7. ZAKLJUČAK

Nasilje koje sprovodi Koza Nostra manifestuje se u njihovom djelovanju, govoru i mišljenju. Kriminalno nasilje kao agresivni metod djelovanja Sicilijanske mafije je metodična, trajna i kontrolisana aktivnost usmjerena na ličnost, oslonjena se na prijetnju i zastrašivanje (taktika „promašenog udarca”) kao namjeru da se primjeni protivpravna sila. Nasilje kao metod djelovanja Koza Nostre karakteriše organizovanost, represivnost, violentna komunikacija čiji je cilj ostvarenje interesa lica povezanih u okviru kriminalne organizacije mafijaškog tipa. Ono je svjesno i racionalno, uslovljeno i prirođeno (teorije uslovljenosti i prirođenosti), indirektno i direktno.

Od nekadašnjeg starog mafijaša seljaka, današnji urbani mafijaši podlegli su kulturi konsumizma, pa su tako i stare, tradicionalno hrišćanske vrijednosti zapostavljene. Ipak, mafijaši uspijevaju da očuvaju kulturu kojoj pripadaju i, za razliku od ostalih članova društva koji žive u svijetu koji je izgubio tačku oslonca, Mafija uspijeva da očuva svoj identitet i kontinuitet. Svaki oblik kriminalnog nasilja Koza Nostre nosi pečat izuzetnog pragmatizma i sposobnosti ove kriminalne organizacije da se adaptira, bilo da se radi o nasilnim aktima počinjenim unutar ili izvan ove organizacije. Iz svih ovih razloga preporuka svjetske javnosti je da se sa mafijom, organizovanim kriminalitetom i terorizmom ne treba pregovarati, a kao jedan od metoda u cilju prevencije treba pokušati sa povratkom na neke stare, zaboravljene

vrijednosti kao što su upravo solidarnost i poštenje, koje ističe i sam bivši predsjednik parlamentarne antimafijske Komisije Luciano Violante.¹⁴⁷

Ključ za razvijanje efikasih strategija u borbi protiv Mafije na cijeloj teritoriji Evropske Unije i šire je potpuno razumjevanje njihovih aktivnosti i modusa operandi na svakom lokalitetu posebno i zatim odrediti odgovarajuću strategiju u skladu sa tim. Kako mijenja teritoriju, Mafija mijenja i prilagođava svoj modus operandi koristeći *model diversifikacije*. Da li će Mafija vladati i baviti se zaštitom ili će se fokusirati samo na trgovinu zavisi od zemlje domaćina to jest snage i sposobnosti njenog političkog, pravnog i bezbjednosnog aparata da adekvatno odgovori na prijetnju.

Istorija kriminaliteta je istovremeno i istorija njegovog suzbijanja. Ulažu se veliki naponi kako bi se iskorijenio ili barem smanjio i ugrozio opstanak mafije i ogromni uticaj koji ona neosporno ima na društvo i njegove institucije na jugu, a odskoro i na sjeveru Italije. Obzirom na tradicionalne poslove kojima se Koza Nostra bavila, nasilje kao metod djelovanja je bio optimalan i jedini izbor, međutim, sa osvajanjem novih tržišta i ulaskom u političke i ekonomske tokove čije granice katkad sežu i do vrha državne vlasti, nasilje se postepeno transformiše u forme ponašanja koje karakteriše manje eksponiranje u javnosti, kako se ne bi ugrozio njen profit, a samim tim i opstanak. Ipak, Mafija se nikada neće moći odreći kriminalnog nasilja kao posledice ne samo svog karaktera i mentaliteta već je ono i pokazatelj da će uvijek nailaziti na otpor otvorenog, slobodnog i demokratskog društva.

¹⁴⁷ Đorđe Ignjatović, Milan Škulić, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012, str 77.

LITERATURA:

1. Albin Joseph L., *The American Mafia: Genesis of a Legend*, Irvington, New York, 1971.
2. Aleksandrov Viktor, *Mafija podzemlje sveta*, Beograd, Beogradski izdavački grafički zavod, 1972.
3. Allegro Dott. Agostino, *I Rapporti tra Pubblico Ministero e Polizia Giudiziaria: Autonomia investigativa e dipendenza funzionale*, Università degli studi del Molise, Facoltà di Giurisprudenza, Tesi finale di dottorato di ricerca in Politiche penali dell'Unione Europea, XXII ciclo 2006-2009
4. Arendt Hannah , *On Violence*, San Diego and New York, Harvest Books, 1969.
5. Arnaudovski Ljupčo, *Kriminologija*, Skopje, 2007.
6. Bandura Albert, Social learning theory of aggression-in: *The Control of Aggression*, Knutson J, ed, Chicago, 1973.
7. Barraco Sonia, *Subcultura mafiosa e cultura siciliana, Cosa Nostra e la sua organizzazione: rituali, valori, strumenti e fini*, Università di Palermo, Anno accademico 2006-2007.
8. Bartol Curt R. and Bartol Anne M., *Criminal Behaviour – A Psychological Approach*, Upper Saddle River, 2005.

9. Bertoldi A., *In principio erano esploratores*, iz *Polizia Moderna*, 2005.
10. Boccloini M.A. Marco, Ciliberti M.C. Vincenzo, Napoli V.B. Giancarlo, *Tecniche investigative speciali per il contrasto patrimoniale alla criminalità organizzata*, Guardia di Finanza, Scuola di polizia tributaria, Anno di studi 2007 – 2008.
11. Brizzi G., *I sistemi informativi dei Romani. Principi e realtà nell'età delle conquiste oltremare (218-168 a.C.)*, Wiesbaden, 1982.
12. Cannavici Marco, *Piccolo dizionario di criminologia*, EdUP, Roma, 1999.
13. Campana Paolo, *Understanding then responding to Italian organised crime operations across territories*, Extra-Legal Governance Institute and Nuffield College University of Oxford, 2011.
14. De Poli Slivia, *Mafia e Politica: Un modello basato sulla teoria economica*, Anno accademico 2007/2008.
15. Diki, Džon, *Koza Nostra: istorija sicilijanske mafije*, Beograd, Laguna 2007.
16. Dickey John, *Cosa Nostra: A History of the Sicilian Mafia*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.
17. Drever James, *A Dictionary of Psychology*, Penguin, Harmondsworth, 1978.
18. Falcone Giovanni, *Cose di Cosa Nostra*, u saradnji sa Marcelle Padovani, Milano, BUR, 1991.
19. Freud, Sigmund. (1915c). *Triebe und Triebchicksale*. Internationale Zeitschrift für (ärztliche) Psychoanalyse, III, p. 84-100; G.W., X, p. 210-232; *Instincts and their vicissitudes*. SE & Penguin Freud Library
20. From Erih, *Anatomija ljudske destruktivnosti*, vol. 2., Naprijed, Zagreb, 1986.
21. Gibilaro Ignazio, Marcucci Claudio, *La Criminalità organizzata si stampa mafioso, Evoluzione del fenomeno e degli strumenti di contrasto*, Lido di Ostia, jul 2005.
22. Gunn John et al. *Psychiatric Aspects of Imprisonment*, Academic Press, London 1978.
23. Hollin C. and Howells K., *An introduction to concepts, models and techniques* – in: C. Hollin and K. Howells *Clinical Approaches to Violence*, John Wiley & Sons, Chichester, 1989.
24. Howitt Dennis, *Introduction to Forensics & Criminal Psychology*, Pearson Education, Harlow, 2009.

25. Huesmann Rowwel et al, Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behaviour in young adulthood: 1977-1992; *Developmental Psychology*, University of Michigan, 2003.
26. Ignjatović Đorđe, Škulić Milan, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, Pravni fakultet 2012.
27. Ignjatović Đorđe, Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta, Originalni načni rad, UDK 343.92/.97:343.62, Pravni Fakultet, Univerzitet u Beogradu, 2011.
28. Lazarević Ksenija, Specijalistički rad: Istorija, organizacija i karakteristike Sicilijanske Mafije, Fakultet Političkih Nauka, Beograd, 2013.
29. Lorenz Konrad, On aggression, Brace & World, New York, 1966.
30. Lupo Salvatore , Hystory of the Mafia, Columbia University Press, New York, 2009.
31. Megargee El, Uncontrolled and Over-controlled Personality, Types of Extreme Antisocial Aggression, Psychological Monographs, vol. 80., 1976.
32. Mire Scott and Robertson Cliff, *The Study of Violent Crime, Its Correlates and Concerns*, CRS Press, New York 2011.
33. Morris Desmond, The Naked Ape: A Zoologist's Study of the Human Animal, A Delta Book, New York, 1999.
34. Pakes Fransis and Pakes Suzanne, Criminal Psychology, Willan, Cullompton, 2009.
35. Pakes Francis i Winstone Jane, *Psychology and Crimes – Understanding and tackling offending behaviour*, Willan Publishing, Cullompton, 2007.
36. Pisapia Gianvittorio, *Parole di criminologia*, Padova, 2002.
37. Plant M, et al. People and placed: Some Factors in the Alcohol-Violence link, *Journal of Substance Use*, vol. 7, 2002.
38. Reemtsma, Jan Philipp , *Trust and Violence: an essay on a modern relationship*, Princeton, Princeton University Press, 2012.
39. Rotter Julian B., *Social Learning and Clinical Psychology*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1954.
40. Santoro M., *La voce del padrino*, Ombre corte, Verona, 2007.
41. Sample David and Smyth Roger, *Oxford Handbook of Psychiatry*, Oxford University Press, Oxford, 2010.
42. Simeunović Dragan, *Teorija politike*, Beograd, 2002.

43. Simeunović Dragan, *Uvod u političku teoriju*, Beograd, 2009.
44. Stanko Elizabeth, Violence – in: *Sage Dictionary of Criminology* (e. McLaughlin and J. Muncie eds.) London, 2001.
45. Veber Maks, *Privreda i društvo*, Tom 1, Prosveta, Beograd, 1976.
46. Vidojević Milan, *Mafia*, Beograd, Liber 38, 2003.
47. Weber Max, Politik als Beruf, *Gesammelte Politische Schriften*, predavanje na Minhenskom Univerzitetu 1918, Duncker&Humboldt, Minhen, 1919.
48. Williams Katherine S., *Textbook of Criminology*, Blackstone, London, 1991.
49. Zulueta Felicity De, *From pain to violence: The traumatic roots of destructiveness*, Whurr, London, 1993.

ČASOPISI

1. Šikman Dr Mile, iz časopisa Bezbjednost- policija-gradjani, MUP Republike Srpske, Banja Luka, godina VI, broj 3-4/10
2. Europol, THREAT ASSESSMENT ITALIAN ORGANISED CRIME, FILE NO: EDOC#667574 v8, The Hague, June 2013.
3. Pejanović Radovan, *Metodi kvalitativnih istraživanja u društveno-ekonomskoj (i agroekonomskoj) nauci*, Letopis naučnih radova: Godina 33, 2009.

WEB SAJTOVI

1. www.antimafiaduemila.com/200805185902/articoli-arretrati/falcone-linefficienza-dello-stato-ostacola-la-lotta-alla-mafia.html (08.08.2013.)
2. www.pinoarlacchi.it/images/stories/files/La%20mafia%20imprenditrice.pdf, str 96. (15.08.2015)
3. www.alessandroceci.eu
4. www.antimafiaduemila.com
5. www.memoteca.it

6. www.liberliber.it
7. www.europarl.europa.eu
8. www.parlamento.it
9. www.issuu.com

TV EMISIJE

1. TV feljton: "Čitam i pitam" - Dragan Simeunović, urednik i autor emisije Josip Babel, 17. maj 2013, 23:15
2. Che tempo che fa” ,Rai2, novinar/voditelj Fabio Fazio, 2013. gost Roberto Saviano
3. Dokumentarni film *Draquila:Italija se trese*, urednik/pisac Sabina Guzzanti, HRT3, 08.09.2013., 20:00

ILUSTRACIJE

1. *Paolo Borsellino i Giovanni Falcone*, preuzeto sa: tramefilmcinema.altervista.org/wp-content/uploads/2014/11/falcone-borsellino_.jpg (24.08.2015)
2. *Leopoldo Franchetti i Sidney Sonnino*, preuzeto sa: www.google.rs/search (01.09.2013.)

TABELE

1. Tabela 1. Ilustracija strukture mafijaške porodice prema Milanu Vidojeviću
2. Tabela 2. Šematski prikaz trostrukog koruptivnog sistema na osnovu slučaja

NICASTRI

SKRAĆENICE

DIA - *Direzione Investigation Antimafia* - Antimafijska istražna direkcija

CRIM – *Commisione Speciale sulla Criminalit  Organizzata, la Corruzione e Riciclaggio di denaro* - Specijalna Komisija za Organizovani Kriminalitet, Korupciju i Reciklažu novca

DNA- *Direzione Nazionale Antimafia* - Nacionalna Antimafijska Uprava

DDA - *Direzione Distrettuale Antimafia* - Okružna Antimafijska Uprava